

LOKALNA STUDIJA ANALIZE POTREBA SOCIJALNOG STANOVANJA I GLAVNIH POLITIKA STANOVANJA USMJERENIH NA INTEGRACIJU ROMA, EGIPĆANA U OPŠTINI KOTOR

Pripremio i obradio:

Institut za projekte analize i studije- IPAS

Narodnih heroja 15A

81400 Nikšić

www.ipasmne.me

ipasmne@gmail.com

Dizajn, grafičko oblikovanje i štampa:

DPC d.o.o.

Marka Radovića 16

81 000 Podgorica

Naručilac/Korisnik:

Opština Bar

Bulevar revolucije 1

85 000 Bar

Po ugovoru broj 01-018/24-10836 od 17.05.2024.godine

Sadržaj

1. UVOD.....	6
2. STRATEŠKI I INSTITUCIONALNI OKVIR	9
3. ANALIZA POLOŽAJA ROMA I EGIPĆANA U OPŠTINI KOTOR	12
1.1. Rodna struktura domaćinstava	13
1.2. Pravni status	14
1.2.1. Lična dokumenta.....	15
1.3. Siromaštvo.....	16
1.3.1. Stanovanje.....	17
1.4. Obrazovanje	20
1.4.1. Starosna struktura ispitanika djece do 15 godina.....	21
1.4.2. Osnovno i predškolsko obrazovanje.....	21
1.4.3. Maternji jezik.....	22
1.4.4. Zdravlje	23
4. ANALIZA USLOVA STANOVANJA ROMA I EGIPĆANA PO NASELJIMA U OPŠTINI KOTOR.....	24
1.5.1. Socijalni status porodica	27
1.5.2. Stanovanje.....	28
1.5.3. Status djece.....	29
1.5.4. Pitanje „Ukoliko bude potrebno, da li biste prihvatili da budete izmješteni iz trenutnog naselja u neko drugo naselje“	31
1.6. Naselje Trojica.....	31
1.6.1. Socijalni status porodica	32
1.6.2. Stanovanje.....	34
1.6.3. Status djece.....	35
1.6.4. Pitanje „Ukoliko bude potrebno, da li biste prihvatili da budete izmješteni iz trenutnog naselja u neko drugo naselje“	37
5. PREPORUKE NA OSNOVU KLJUČNIH NALAZA	39
6. REZIME.....	40
7. ZAKLJUČAK.....	43
8. IZVORI	44

Spisak tabela

Tabela 1. Broj članova porodica u naselju Trojica	33
---	----

Spisak grafikona

Grafikon 1. Rodna struktura po domaćinstvu.....	13
Grafikon 2. Struktura broja članova po domaćinstvu	14
Grafikon 3. Zemlja porijekla ispitanika/ca	15
Grafikon 4. Prikaz dužine boravka u CG	15
Grafikon 5. Pravni status ispitanika/ca.....	16
Grafikon 6. Porodice korisnici prava iz Zakona o socijalnoj i dječijoj zaštiti	17
Grafikon 7. Tip smještaja.....	18
Grafikon 8. Stanje smještaja	18
Grafikon 9. Dužina boravka u naselju	19
Grafikon 10. Način zagrijavanja smještaja	19
Grafikon 11. Izjašnjenje o izmiještenju.....	20
Grafikon 12. Starosna struktura djece do 15 godina.....	21
Grafikon 13. Broj razreda osnovnog obrazovanja.....	21
Grafikon 14. Odgovori na pitanje da li pohađaju ustanovu predškolskog/osnovnog obrazovanja	22
Grafikon 15. Odgovori na pitanje da li se djeca služe crnogorskim jezikom.....	22
Grafikon 16. Odgovori na pitanje da li djeca imaju zdravstvenih smetnji u obavljanju svakodnevnih aktivnosti	23
Grafikon 17. Zemlja porijekla ispitanika/ca u naselju Lovanja.....	26
Grafikon 18. Dužina boravka ispitanika/ca u naselju Lovanja.....	26
Grafikon 19. Pravi status ispitanika/ca u naselju Lovanja.....	27
Grafikon 20. Tip smještaja u naselju Lovanja.....	28
Grafikon 21. Stanje smještaja u naselju Lovanja.....	29
Grafikon 22. Način zagrijavanja smještaja u naselju Lovanja	29
Grafikon 23. Starosna struktura djece do 15 godina u naselju Lovanja	30
Grafikon 24. Odgovori na pitanje da li se djeca služe crnogorskim jezikom i da li imaju zdravstvenih problema u obavljanju svakodnevnih aktivnosti u naselju Lovanja.....	30
Grafikon 25. Izjašnjenje o izmiještenju ispitanika/ca u naselju Lovanje	31
Grafikon 26. Korisnici prava socijalne zaštite i grafikon 27. Prijavljeni na Zavodu za zapošljavanje u naselju Trojica.....	33
Grafikon 28. Tip smještaja u naselju Trojica	34
Grafikon 29. Stanje smještaja u naselju Trojica.....	34
Grafikon 30. Način zagrijavanja smještaja u naselju Trojica.....	35

Grafikon 31. Starosna struktura djece u naselju Trojica.....	35
Grafikon 32. Posjedovanje državljanstva Crne Gore djece u naselju Trojica.....	36
Grafikon 33. Odgovori na pitanje da li djeca pohađaju ustanovu predškolskog/osnovnog obrazovanja u naselju Trojica	36
Grafikon 34. Odgovori na pitanje da li se djeca služe crnogorskim jezikom u naselju Trojica..	37
Grafikon 35. Odgovori da li imaju zdravstvenih problema u obavljanju svakodnevnih aktivnosti u naselju Trojica	37
Grafikon 36. Izjašnjenje o izmiještenju ispitanika/ca u naselju Trojica	38

1. UVOD

Romi i Egipćani predstavljaju značajan dio populacije Crne Gore i on se prema procjenama kreće oko 1% od ukupne populacije. Zvanični podaci popisa iz 2023.godine, nijesu dostupni. Različiti oblici marginalizacije sa kojima se suočavaju Romi i Egipćani, ogledaju se preko ekonomskih, obrazovnih i kulturoloških oblika. Prepoznato je od strane Savjeta Evrope i Evropske unije da pripadnici romske i egipćanske zajednice se nalazi u najtežem položaju u mnogim zemljama. Zbog navedenog iste sprovode različite aktivnosti na unapređenju položaja Roma i Egipćana, gdje je primarni akcenat stavljen na sistemsko rješavanje problema romske i egipćanske zajednice, kako na nivou država članica, tako i na nivou zemalja kandidata za članstvo.

Strateški okvir Evropske unije za Rome i Egipćane za period 2021-2030¹ promoviše jednakost i socio-ekonomska inkluzija romske populacije na nivou Evropske unije. U cilju adresiranja ovih pitanja Evropska komisija (EK), je definisala sedam ciljeva na nivou EU koje je potrebno dostići do 2030. godine. Tri cilja predstavljaju horizontalne ciljeve u oblasti jednakosti, inkluzije i učešća u društvenim tokovima. Četiri preostala cilja su sektorskog karaktera, u oblastima obrazovanja, zapošljavanja, stanovanja i zdravstvene zaštite. Da bi ovi ciljevi bili efektivno implementirani, oni moraju biti praćeni relevantnim indikatorima na osnovu kojih se mjeri postignuti progres u realizaciji ciljeva.

U cilju unaprjeđenja postojećeg stanja i položaja romske i egipćanske zajednice u Crnoj Gori, kao i ostvarivanja Ustavom i drugim pravnim aktima garantovanih prava, te borbe protiv svih oblika diskriminacije i segregacije, Vlada Crne Gore je pripremila Strategiju socijalne inkluzije Roma i Egipćana za period 2021-2025². Ovom Strategijom definisan je jedan strateški cilj koji glasi: "Poboljšanje socio-ekonomskog i pravnog položaja Roma i Egipćana u Crnoj Gori, kroz izgradnju inkluzivnog i otvorenog društva zasnovanog na borbi i eliminisanju svih oblika diskriminacije, anticiganizma i siromaštva."

Izveštajem evropske komisije za 2023. godinu konstatovano je da su djeca iz romskih i egipćanskih zajednica su u velikoj mjeri uključena u prosjačenje, kao i da su Romi i Egipćani i dalje najugroženiji, a anticiganizam ostaje problem (izveštaj EK)

Getoizacija, segregacija, povećana socijalna distanca i kao proizvod svega socijalna izolacija nešto je što najviše otežava i slabi socijalne vještine djece iz ove zajednice. Stoga je neophodno predvidjeti modele socijalne aktivacije djece iz Romskih i Egipćanskih porodica i raditi na unaprjeđenju roditeljskih vještina kako bi se smanjio broj djece kojima je neophodan neki od vidova institucionalnog zbrinjavanja.

¹ EU Roma strateški okvir za period 2021-2030,
https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_20_1813

² Strategija socijalne inkluzije Roma i Egipćana za period 2021-2025

Analizom potreba za uspostavljanje usluga za Romsku i Egipćansku djecu u Crnoj Gori, zaključeno je da djeca Romske i Egipćanske zajednice u Crnoj Gori žive u uslovima siromaštva i suočavaju se sa svakodnevnim egzistencijalnim problemima. Takvi problemi onemogućavaju djecu da na efektivan način postižu uspjehe tokom svog odrastanja, pa je mali broj rezilijentne djece koja uspiju da samostalno prevaziđu poteškoće i postignu optimalne nivoe razvoja (Zavod za socijalnu i dječiju zaštitu, decembar 2020. godina). I ako ne postoje zvanične statistike veliki procenat djece u Dječijem domu „Mladost“ Bijela, jesu pripadnici Romske nacionalnosti.

A dječiji dječijem dječijoj

Prepoznaje se potreba za razvojem usluga socijalne i dječije zaštite koje bi pripadnicima ove populacije pružili određeni vid podrške pri prevazilaženju navedenih problema, i to kroz:

- Osnivanje Dневnih centara za djecu romske i egipćanske nacionalnosti kod kojih postoji visok rizik od zanemarivanja, gdje bi dobijali stručnu pomoć i podršku kroz različite oblike specijalizovanih socijalnih servisa. Takvi dnevni centri bi pružali usluge različitih servisa, npr. pomoć djeci pri učenju, izradi domaćih zadataka, savjetodavno-terpijskom radu sa djecom i roditeljima; organizovanje različitih psiho-edukativnih radionica o zdravim načinima života; psiho-edukativne radionice o protektivnom i preventivnom ponašanju;
- Organizovanje servisa podrške za roditelje djece RE populacije radi razvijanja kapaciteta i vještina za roditeljstvo;
- Podrška korisnicima usluge smještaja u Dječijem domu „Mladost“ Bijela a koji su romske nacionalnosti koji napuštaju dom, u vidu upućivanja na uslugu stanovanje uz podršku. (postoje stanovi predviđeni za ovu namjenu)

Kada su u pitanju beskućnici, Crna Gora nema registar ove kategorije korisnika, te se ne može utvrditi tačan broj ovih lica. Centri za socijalni rad i njihove područne jedinice obezbjeđuju ovim licima razne vrste pomoći i podrške i to: materijalnu pomoć (materijalno obezbjeđenje, dodatak za njegu i pomoć, jednokratnu novčanu pomoć), smještaj, topli obrok narodne kuhinje, psiho-socijalnu podršku, upućivanje u medicinsku ustanovu na liječenje, pomoć Crvenog krsta, itd.

S obzirom na to da se radi o posebnoj društvenoj kategoriji koja je suočena s ekstremnim siromaštvom i socijalnom isključenosti, za ovu grupu korisnika od izuzetnog su značaja prava iz sistema socijalne zaštite radi mogućnosti ostvarivanja pomoći i usluga. Za ovu grupu korisnika licencirane su usluga za smještaj u prihvatilištu-skloništu, usluga svratište kao i usluga savjetovana. U cilju ublažavanja socijale isključenosti i uključivanja u lokalnu zajednicu, potrebno je raditi na uspostavljanju novih usluga za ovu kategoriju korisnika.

Ovim dokumentom analizirali smo samo važeća strateška dokumenta. Popis stanovništva, domaćinstava i stanova koji je sproveden u periodu od 3. do 30. decembra 2023. godine, još uvijek nijesu dostupni i obrađeni od strane MONSTAT-a, tako da uporedni podaci sa popisa nijesu mogli biti korišteni u ovoj studiji.

Rješavanje problema inkluzije Roma zahtijeva pristup koji uključuje napore na nivou države, lokalne zajednice, međunarodne zajednice i civilnog sektora. Implementacijom politika koje promovišu osnaživanje Romskih zajednica može se postići stvarna inkluzija Roma i prevazići dugogodišnje izazove s kojima se suočavaju. U cilju postizanja socijalne inkluzije, predviđeni ciljevi i aktivnosti vezano za unapređenje socijalnog i ekonomskog položaja Roma i Egipćana ogledaju se u sljedećim oblastima: stanovanje, obrazovanje, zdravstvena zaštita, pravni i socijalni status.

Istraživanje koje prezentujemo realizovano je tokom maja 2024 godine. Istraživanje je zasnovano ekstenzivnim upitnikom koji je pripremljen. Intervjui su obavljeni metodom lice-u-lice, a u istraživanju je anketirano 39 romskih domaćinstava sa ukupno 185 članova tih domaćinstva u opštini Kotor. Ispitanici su se izjasnili da pripadaju populaciji Roma, Egipćana i Muslimana.

Poseban akcenat dat je na oblast obrazovanja i stanovanja. U istraživanju su razvijena dva upitnika: jedan koji se odnosio na porodice i jedan koji se odnosio na djecu do 15.godina. Kako je anketiranje vršeno metodom lice-u-lice, ispitanici su upoznati sa pravima i obavezama koje proističu iz Zakona o opštem obrazovanju. Upitnik koji se odnosio na socio-ekonomski status sadržao je 15 pitanja sa 28 varijabli. Upitnik za djecu se odnosio na djecu do 15.godina sadržao je 9 pitanja sa 14 varijabli.

Ova analiza je podijeljena na analizu položaja Roma i Egipćana koja se odnosi na opštinu Kotor, položaj njihove djece do 15 godina starosti sa aspekta obrazovanja i prikaza položaja i uslova života po naseljima i socijalno ugroženih porodica, sagledavajući aspekt stanovanja.

U dijelu koji se odnosi na strateški okvir analizom su obuhvaćena samo važeće strategije, planovi i programi.

2. STRATEŠKI I INSTITUCIONALNI OKVIR

Jednaka prava pripadnicima manjina u ključnim oblastima života i pravnoj zaštiti tih prava i sloboda obezbjeđuju sledeća dokumenta:

- Ustav Crne Gore;
- Zakon o manjinskim pravima i slobodama Crne Gore;
- Zakon o zabrani diskriminacije u Crnoj Gori;
- Okvirna konvencija Savjeta Evrope o zaštiti nacionalnih manjina;
- Evropska konvencija o osnovnim pravima i slobodama;
- Deklaracija UN-a o pravima osoba pripadnika nacionalnih ili etničkih, vjerskih i jezičkih manjina;
- Rezolucija Generalne skupštine UN o pravima lica koja pripadaju nacionalnim ili etničkim, vjerskim i jezičkim manjinama.

Crna Gora, kao nezavisna i međunarodno priznata država, članica UN, shodno svojim međunarodno preuzetim obavezama koje proizilaze iz članstva u međunarodnim organizacijama, ratifikacije međunarodnih sporazuma, a posebnom ratifikacije Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju u EU, Ustavom garantuje ljudska prava i slobode, građanska i politička, ekonomska, socijalna i kulturna, kao i prava manjina.³

Zakon o manjinskim pravima i slobodama („Službeni list Republike Crne Gore“, br. 031/06 od 12.05.2006; br. 051/06 od 04.08.2006; br. 038/07 od 22.06.2007; br. 002/11 od 12.01.2011; br. 008/11 od 04.02.2011; br. 031/17 od 12.05.2017) definiše članom 2 „Manjinski narodi i druge manjinske nacionalne zajednice, u smislu ovog zakona, su svaka grupa državljana Crne Gore, brojčano manja od ostalog preovlađujućeg stanovništva, koja ima zajedničke etničke, vjerske ili jezičke karakteristike, različite od ostalog stanovništva, istorijski je vezana za Crnu Goru i motivisana je željom za iskazivanjem i očuvanjem nacionalnog, etničkog, kulturnog, jezičkog i vjerskog identiteta.“⁴

Članom 2 Zakona o zabrani diskriminacije, („Službeni list Crne Gore“, br. 46/2010, 40/2011 - dr. zakon, 18/2014 i 42/2017) „zabranjuje svaki oblik diskriminacije, pravljenje razlike i nejednako postupanje kao i isključivanje, ograničavanje ili davanje prvenstva nekom licu u odnosu na druga lica, koje se zasniva na rasi, boji kože, nacionalnoj pripadnosti, društvenom ili etničkom porijeklu, vezi sa nekim manjinskim narodom ili manjinskom nacionalnom zajednicom, jeziku, vjeri ili uvjerenju, političkom ili drugom mišljenju.“⁵

³ Ustav Crne Gore

⁴ Zakon o manjinskim pravima i slobodama („Službeni list Republike Crne Gore“, br. 031/06 od 12.05.2006; br. 051/06 od 04.08.2006; br. 038/07 od 22.06.2007; br. 002/11 od 12.01.2011; br. 008/11 od 04.02.2011; br. 031/17 od 12.05.2017)

⁵ Zakon o zabrani diskriminacije, („Službeni list Crne Gore“, br. 46/2010, 40/2011 - dr. zakon, 18/2014 i 42/2017)

Okvirna konvencija Savjeta Evrope za zaštitu nacionalnih manjina iz 1995. godine, je bila osnov za zakon o manjinskim pravima i slobodama.⁶

Evropska konvencija o osnovnim pravima i slobodama pruža zaštitu manjinskim pravima, garantuje poštovanje privatnog i porodičnog života, slobode izražavanja slobodu udruživanja i okupljanja.⁷

Deklaracijom Ujedinjenih nacija o pravima pripadnika nacionalnih ili etničkih, vjerskih i jezičkih manjina iz 1992. godine, države potpisnice su se obavezale da poštuju i štite nacionalni, etički, kulturni, vjerski identitet manjima kao i da usvoje zakone kako bi postigle ovaj cilj.⁸

Glavni strateški okvir za integraciju Roma u Crnoj Gori je dat u Strategiji socijalne inkluzije Roma i Egipćana za period 2021-2025. Pored ove, više strategija je od značaja za suštinsku inkluziju.⁹

Nacionalna strategija održivog razvoja do 2030. godine predstavlja implementacioni dokument Agende održivog razvoja 2030 u Crnoj Gori, kao najznačajniji problemi u oblastima sa kojima se suočavaju pripadnici romske populacije, naznačen je nedovoljan nivo integracije u crnogorsko društvo (primarno problemi u oblasti potrebe adekvatnog uređenja pravnog statusa, obrazovanja, zapošljavanja, zdravstva i stanovanja).¹⁰

Strategija za borbu protiv trgovine ljudima 2019-2024 se odnosi na sprovođenje kampanja za podizanje svijesti o trgovini ljudima među opštom populacijom, ranjivim grupama, gdje značajnu ulogu zauzimaju Romi i Egipćani.¹¹

Strategija o migracijama i reintegraciji povratnika u Crnoj Gori, za period 2021-2025. predviđa aktivnosti koje se odnose na: rješavanje problema sa dokumentacijom, dalje rješavanje stambenih potreba raseljenih lica u skladu sa Regionalnim stambenim programom (RHP), podizanje svijesti i afirmaciji prava na dobrovoljni povratak, obezbjeđenje uslova za ostvarivanje prava na obrazovanje, zdravstvenu zaštitu, socijalnu zaštitu i dr. stvaranju uslova za održivu egzistenciju, kroz zaposlenje i samozaposlenje, jačanje saradnje svih subjekata uključenih u proces reintegracije povratnika. Razmjena relevantnih informacija za proces reintegracije povratnika između subjekata uključenih u proces reintegracije, kontinuiranom organizovanju obuka u cilju podizanja administrativnih kapaciteta. Ova Strategija dala je dosta dobre rezultate, posebno kada je pitanje rješavanje stambenih potreba raseljenih lica u skladu sa Regionalnim stambenim programom (RHP).¹²

U pogledu procesa izrade, monitoringa i izvještavanja o sprovođenju Strategije socijalne inkluzije Roma i Egipćana 2021-2025 u institucionalnom smislu nadležne su sledeće institucije:

⁶ Okvirna konvencija za zaštitu prava manjina. Savjet Evrope. Potpisana 01.02.1995, dostupno na: <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/rms/090000168007cf98>

⁷ Evropska konvencija o osnovnim pravima i slobodama

⁸ Deklaracija Ujedinjenih nacija o pravima pripadnika nacionalnih ili etničkih, vjerskih i jezičkih manjina iz 1992. godine

⁹ Strategija socijalne inkluzije Roma i Egipćana u Crnoj Gori za period 2021-2025

¹⁰ Nacionalna strategija održivog razvoja Crne Gore do 2030. godine

¹¹ Strategija Crne Gore za borbu protiv trgovine ljudima 2019-2024

¹² Strategija o migracijama i reintegraciji povratnika u Crnoj Gori, za period 2021-2025

Ministarstvo pravde, ljudskih i manjinskih prava (Direkcija za inkluziju Roma i Egipćana); Romski savjet; Zajednica opština Crne Gore; Savjet djeteta; Zaštitnik ljudskih prava i sloboda; Ministarstvo zdravlja; Ministarstvo prosvjete, nauke, kulture i sporta; Ministarstvo finansija i socijalnog staranje; Uprava za statistiku-MONSTAT; Ministarstvo ekonomskog razvoja; Fond za zaštitu i ostvarivanje manjinskih prava; Centar za očuvanje i razvoj kulture manjina; Ministarstvo prostornog planiranja, urbanizma i državne imovine; Crveni krst Crne Gore; Ministarstvo javne uprave; Ministarstvo unutrašnjih poslova; Međunarodne organizacije, Nevladine organizacije.

Lokalni akcioni plan inkluzije Roma, Aškalija i Egipćana u opštini Kotor za period od 2011-2015 godine je istekao, dok je lokalni program socijalnog stanovanja Opštine Kotor za 2024. godinu, u fazi donošenja. Lokalnim programom socijalnog stanovanja opštine Kotor se uređuju uslovi, način, sredstva, organi, kriterijumi i postupak za ostvarivanje prava na socijalno stanovanje za ciljne grupe definisane istim.

3. ANALIZA POLOŽAJA ROMA I EGIPĆANA U OPŠTINI KOTOR

Smješten u jedan od najljepših zaliva svijeta, Kotor, grad trgovaca i čuvenih moreplovaca ima dosta toga da ispriča. Stari grad Kotor je najbolje sačuvana srednjovjekovna urbana sredina tipična za gradove nastale u XII i XIV vijeku. Srednjovjekovna arhitektura i mnogobrojni spomenici kulturnog nasljeđa uvrstili su Kotor u UNESCO-ov spisak „Svjetske prirodne i kulturne baštine“. Kroz čitav grad prostiru se građevine, ispreplijetane uličicama i trgovima. Na jednom od njih nalazi se i katedrala Sv. Tripuna spomenik romanskoj kulturi i jedan od prepoznatljivih simbola grada. Crkva Svetog Luke (XIII vijek), crkva Svete Ane (XII vijek) crkva Svete Marije (XIII vijek), crkva Gospe od zdravlja (XV vijek), Kneževa palata (XVII vijek), Napoleonovo pozorište (XIX vijek) su samo dio bogate riznice Kotorske tradicije.¹³

Kada je riječ o stanovanju i uslovima u kojima žive pripadnici/ce romske, egipćanske i muslimanske populacije, opšte je poznato da su u pitanju objekti i naselja koji su često nedostojni za život čovjeka. U pitanju su naselja koja su i teritorijalno izmještena u odnosu na sredine u kojima živi većinsko stanovništvo. Najveći broj romskih i egipćanskih domaćinstava u opštini Kotor živi u kolektivnom ili alternativnom smještaju, nedostojnom za život, a većina koja ima sopstveni smještaj u nelegalizovanim objektima, što stvara mnogobrojne dodatne probleme, jer je za ovakve objekte veoma teško obezbijediti podršku u smislu poboljšanja uslova stanovanja i obezbjeđivanja infrastrukture - struje, kanalizacije, asfalta.

Od početka izbjegličke krize, broj izbjeglica koje su dolazile u u Crnu Goru mijenjao se u odnosu na situaciju u Regionu. Nakon izbijanja sukoba na prostoru Kosova Crna Gora se suočila sa masovnim prilivom interno raseljenih lica, među kojima je najranjivija bila romska i egipćanska zajednica.

Interno raseljena lica, koja su pripadnici romske i egipćanske zajednice su posebno ugrožena lica, kako zbog njihove ekonomske situacije, nedostatka obrazovanja i prilika za zapošljenje, tako i zbog nemogućnosti rješavanja statusa zbog nedostatka ličnih dokumenata.

Istraživanje je sprovedenom tokom mjeseca maja, ciljna grupa su bili Romi, Egipćani i Muslimani i njihove porodice, koji su locirani u naseljima: Lovanja, Trojica i jedna porodica koja živi u iznajmljenom stanu u Stari grad Kotor. Naglašavamo i činjenicu da su istraživači i anketari obišli i naselje Dobrota, ali nijesu uspjeli da stupe u kontakt sa porodicama jer ih nije bilo na lokaciji, a jedna porodica se izjasnila da ne želi da se anketira. Obzirom na broj porodica nijesu relevantne za ovo istraživanje.

Uslovi života anketiranog stanovništva su u rasponu od neuslovnog do nedostojnog života.

U naselju **Lovanja** smješteno je i anketirano je 30 porodica, sa 140 članova, koja pripadaju interno raseljenim licima iz Kosova i Albanije. Objekti su sagrađeni od dasaka i kartona. Ima i objekata tvrde gradnje u izgradnji, koja je nelegalna i na tuđem zemljištu. **Ono što zabrinjava je da nemaju pristup vodi. Život na deponiji- opis ulova života nedostojan čovjeka. Nijedno dijete ne ide u vrtić. Samo jedno dijete nastanjeno na putu prema Tivtu (mjesto Dragiošnica) ide u vrtić. Lokalna uprava**

¹³ [Kotor - Crna Gora \(visit-montenegro.com\)](http://Kotor-Crna-Gora.visit-montenegro.com)

obezbjeduje prevoz djeci koja idu u osnovnu školu taksijem, ali većina djece neće da pohađa školu.

U naselju **Trojica** smještene su i anketirane osam romskih porodica sa 43 člana koje žive u objektima tvrde gradnje. **Djeca ne idu u školu i vrtić. Nemaju pristup vodi.**

U naselju **Stari grad Kotor** smješteno je i anketirano 1 porodica sa ukupno 2 člana.

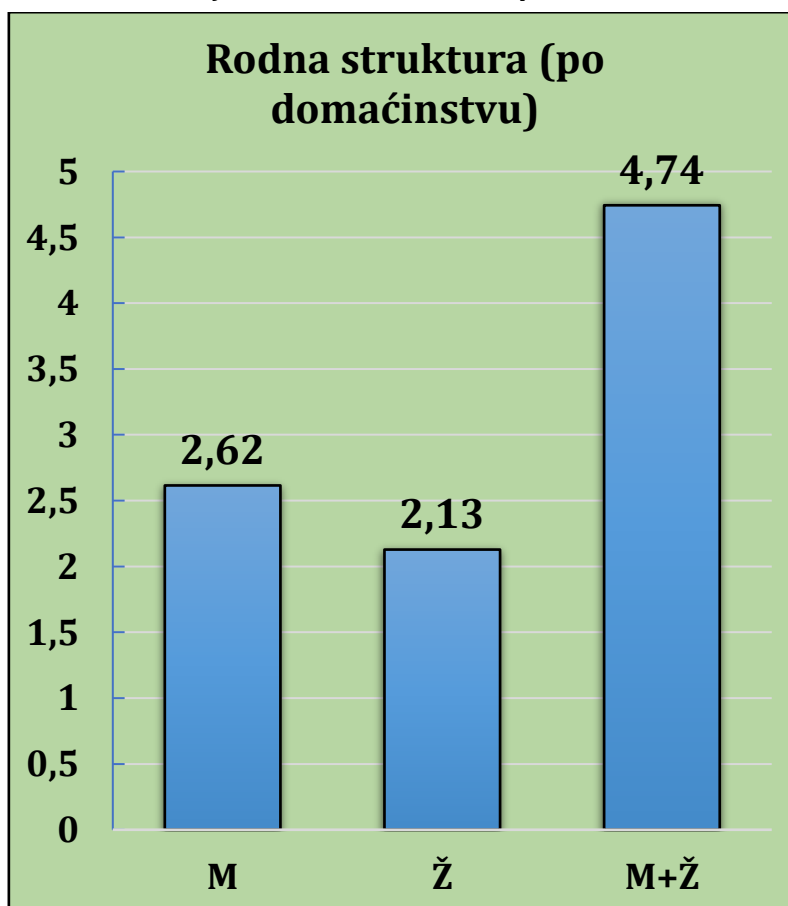
Većina romskih porodica su domicilne porodice.

1.1. Rodna struktura domaćinstava

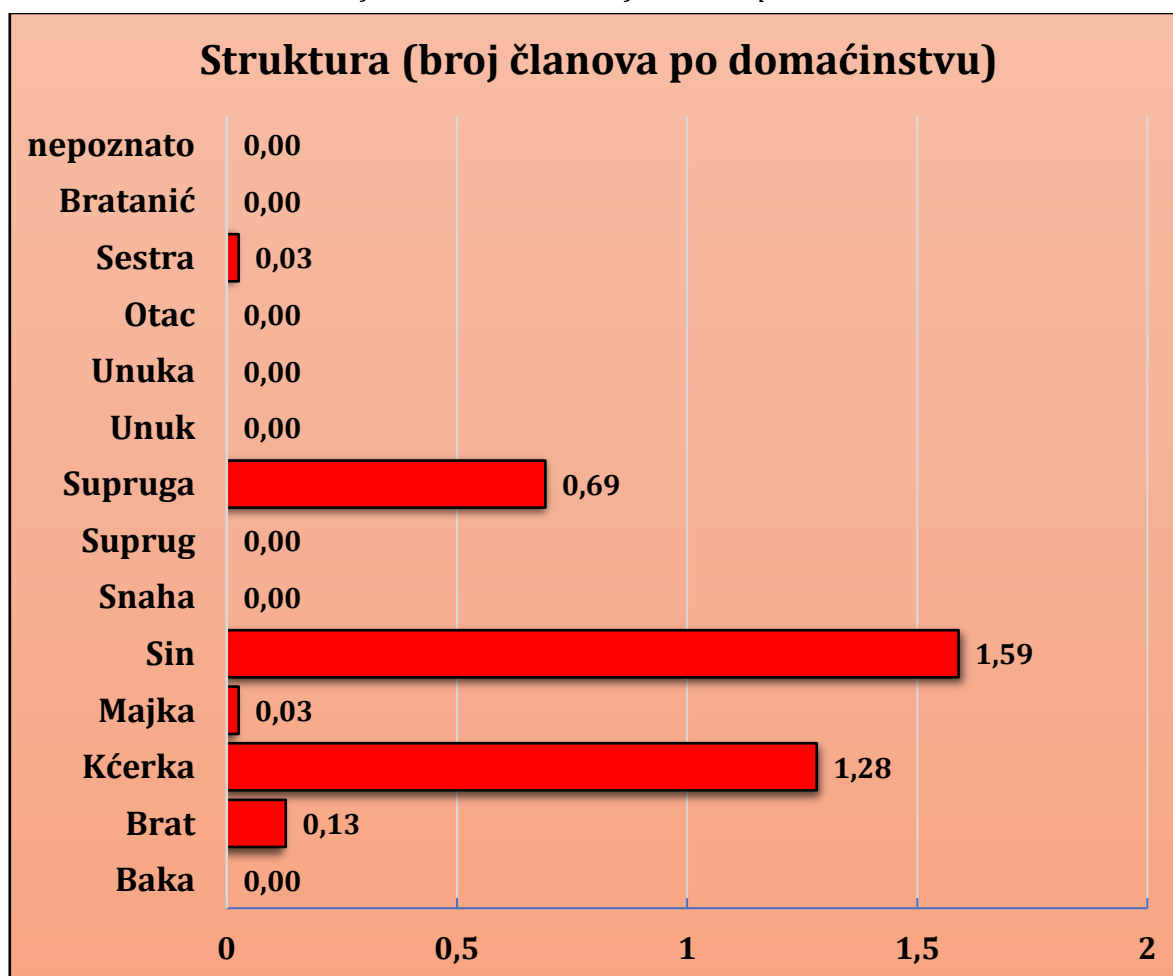
Što se tiče rodne strukture porodica RE populacije koja žive u Kotoru, nosilac porodice je ujedno i jedini član domaćinstva u 3 (tri) slučaja, domaćinstvo od 2 člana, u 8 (osam) slučajeva, 3 i 4 člana u 10 (deset) slučajeva, 5 do 8 članova u 11 (jedanaest) slučajeva i preko 8 članova u 7 (sedam) slučajeva.

Dakle, većina su višečlane, višegeneracijske porodice sa prosjekom 4,74 članova po domaćinstvu, od čega muškog pola 2,62, a ženskog pola 2,13.

Grafikon 1. Rodna struktura po domaćinstvu

Grafikon 2. Struktura broja članova po domaćinstvu

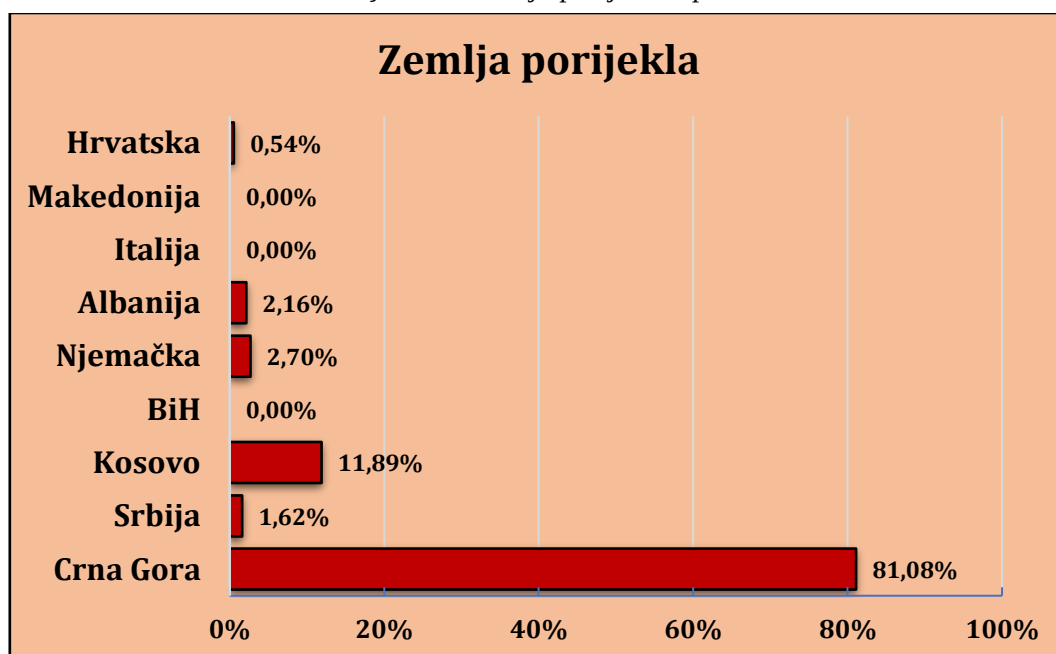
1.2. Pravni status

Crna Gora je bila utočište za doseljenike sa Kosova, pogotovo u periodu do 1999.godine. U oblasti pravnog statusa REA potrebno je prvenstveno ukazati na aktivnosti za rješavanje pravnog statusa interno raseljenih lica sa Kosova (IRL). Pored IRL, domicilni ili članovi porodica IRL, čine najveći dio osoba koje žive u Kotoru, a u riziku su od apatridije iz razloga što oni ili njihovi roditelji ne mogu da ostvare upis u matične registre u Crnoj Gori ili u državi porijekla. Izmjenama i dopunama Zakona o strancima iz 2009. godine Crna Gora je otvorila mogućnost IRL sa Kosova da svoj boravak u Crnoj Gori regulišu kroz privilegovani pristup statusu stranca sa stalnim boravkom. Da bi ostvarili to pravo, IRL su morala da podnesu određeni broj dokumenata, među kojima su i izvodi iz registra rođenih i državljana, kao i putna isprava zemlje porijekla. Kako se radi o višegeneracijskim porodicama, njihova djeca su rođena u Crnoj Gori i ostvaruju ista prava kao crnogorski državljani.

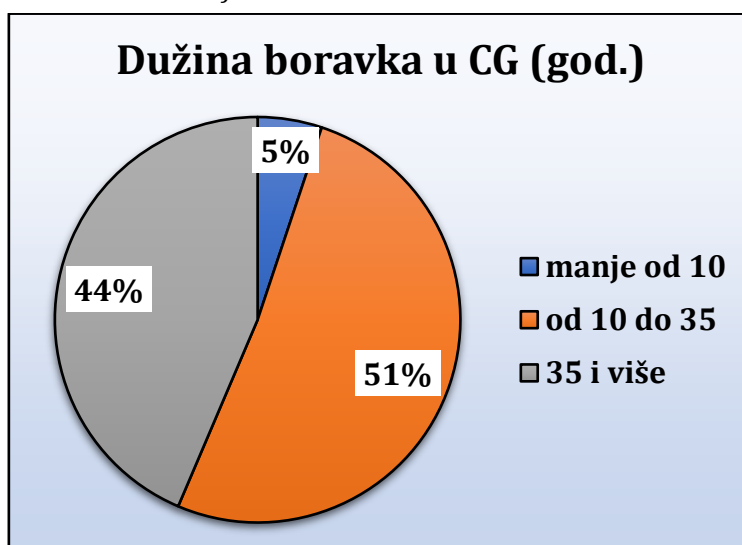
Može se zaključiti da je Opština Kotor, bila relativno uspješna u pomoći za obezbjeđenjem ličnih dokumenata, te 26% romsko/egipćanske/muslimanske populacije nema crnogorsko državljanstvo.

Ka što vidimo na grafikonu ispod 81,08% anketiranih porodica iz Kotora je porijeklom iz Crne Gore, dok je 11,89% porodica iz Kosova, 2,70% je rođenih u Njemačkoj ali vode porijeklo iz Crne Gore, 2,16% se doselilo iz Albanije, 1,62% iz Srbije, dok 1,08% ispitanika vodi porijeklo iz Hrvatske.

Grafikon 3. Zemlja porijekla ispitanika/ca

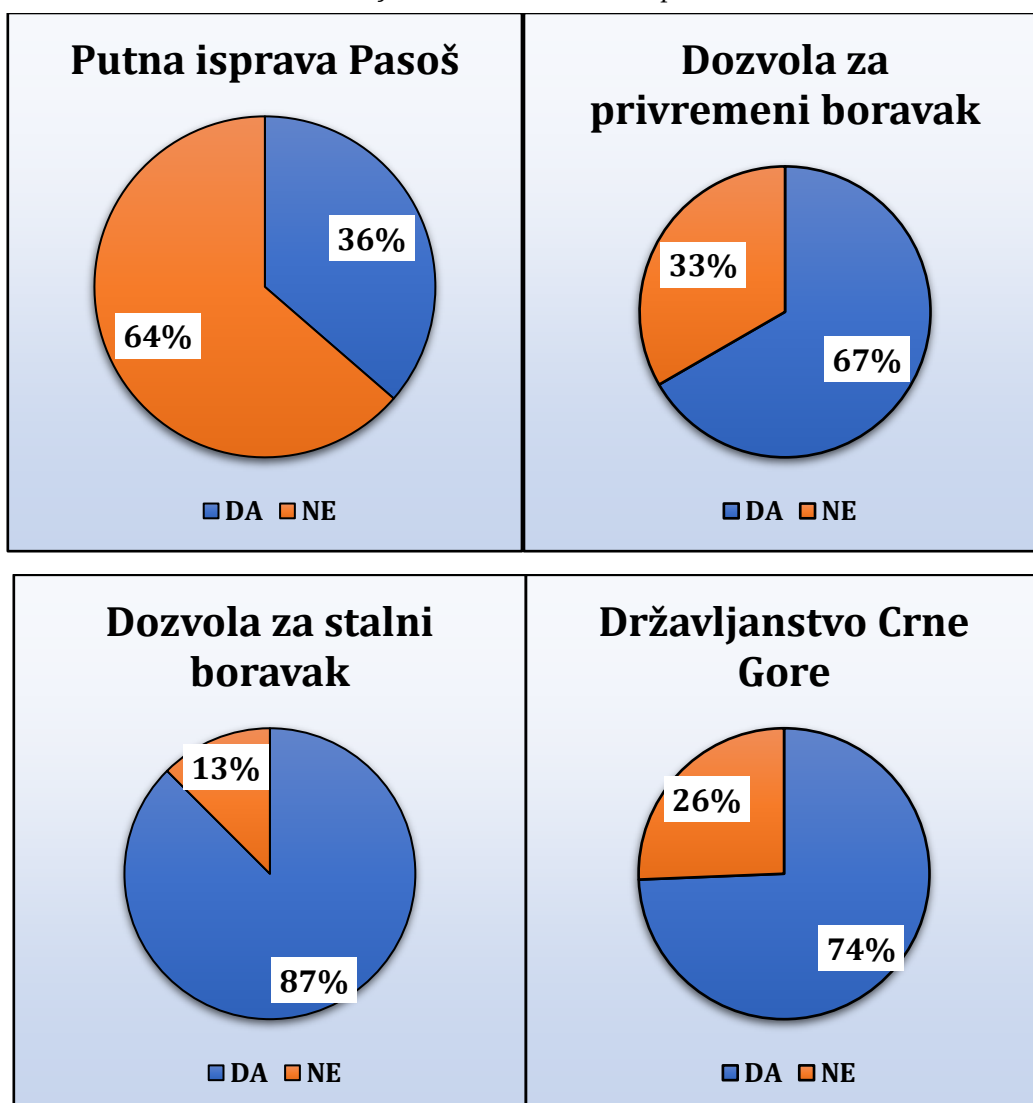
Grafikon 4. Prikaz dužine boravka u CG

1.2.1. Lična dokumenta

Kako je posjedovanje ličnih dokumenta vrlo važan podatak za ovo istraživanje, iz razloga kasnije mogućnosti rješavanja stambenog pitanja Roma u Kotoru, a u skladu sa zakonom, 26% ispitanika iz Kotora ne posjeduje državljanstvo, a svi ispitanici posjeduju lična dokumenta. Na narednom grafikonu prikazani su podaci za lična dokumenta.

Grafikon 5. Pravni status ispitanika/ca

1.3. Siromaštvo

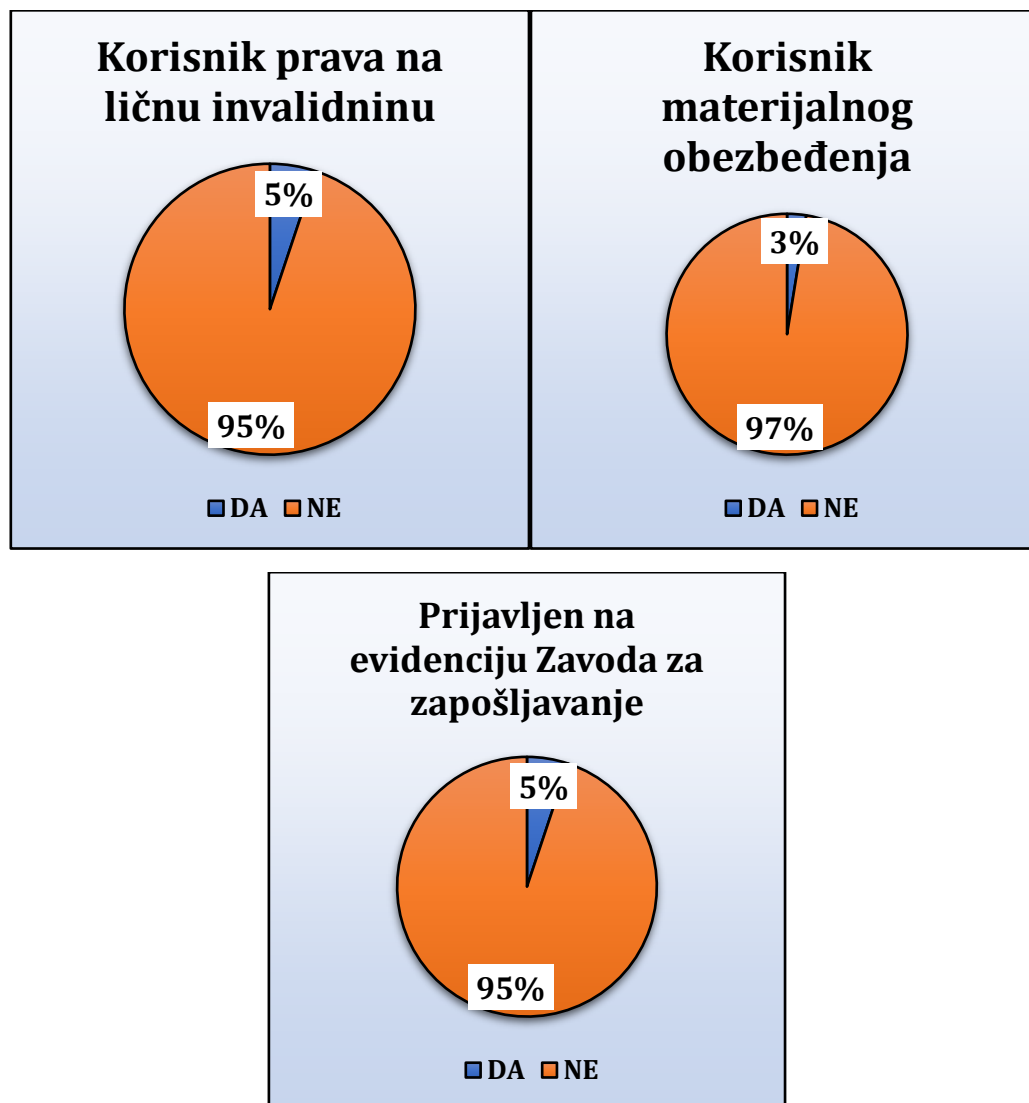
Stopa siromaštva romske i egipćanske zajednice u Kotoru je mnogo veća nego stopa siromaštva drugih (etničkih) grupa. Materijalne i finansijske prilike romske i egipćanske populacije daleko su teže, nego materijalne prilike većinskog stanovništva koje živi u siromaštvu. Nekoliko je uzroka pojave siromaštva: diskriminacija i anticiganizam, neregistrovanost Roma i Egipćana kod Zavoda za zapošljavanje, nizak nivo obrazovanja i slabo razvijene profesionalne vještine i veliki broj članova domaćinstva. Za Rome i Egipćane su aktivnosti u neformalnoj ekonomiji važan i veoma često i jedini izvor prihoda. U naselju Lovanja, nalazi se deponija, pa je njihov život vezan za istu. Sakupljanje sekundarnih sirovina, neformalna ekonomija je u najvećem dijelu izvor prihoda u ovom naselju. Takođe, neki od nosioca porodica iz ovog naselja zaposleni su u JP Komunalno Kotor. Socijalna pomoć nije jedan od izvora prihoda u značajnom broju domaćinstava, dok dječji dodatak je negdje i jedini prihod domaćinstva jer u Crnoj Gori svako dijete ima pravo na dječji dodatak u iznosu od 30 eura po djetetu.

Od ispitanika, 5% su korisnici prava na ličnu invalidninu. Korisnika prava na tuđu njegu i pomoć nema, a prava na materijalno obezbeđenje porodice, samo 3%.

Kao veliki problem javlja se nezainteresovanost za prijavljivanje na Zavod za zapošljavanje.

Na sledećim grafikonima prikazani su faktori koji opisuju siromaštvo.

Grafikon 6. Porodice korisnici prava iz Zakona o socijalnoj i dječijoj zaštiti

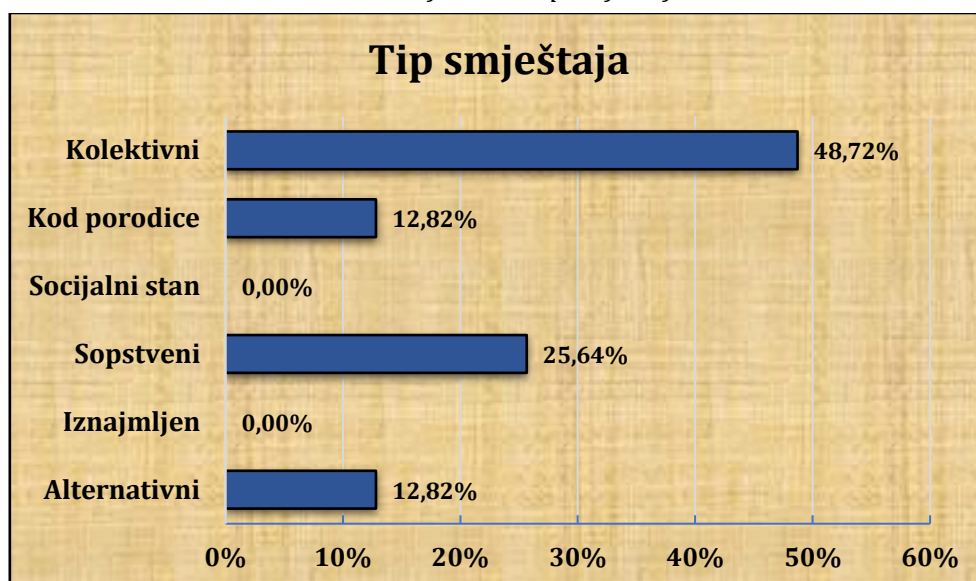

U Kotoru 20% porodica Roma ostvaruje prihod koji je veći od 450 evra, dok se 25% nije htjelo izjasniti o prihodima, pa su shodno tome tretirani kao nepoznato. Prihod veći od 814 evra ima 15% porodica, dok oko 40% ispitanika ima prihode manje od 450 evra.

1.3.1. Stanovanje

25,64% porodica u Kotoru koje su obuhvaćene ovim istraživanjem posjeduje sopstveni smještaj, dok 61,54% porodica živi u neuslovnom kolektivnom smještaju ili alternativnom. Ostale porodice nemaju sopstveni smještaj.

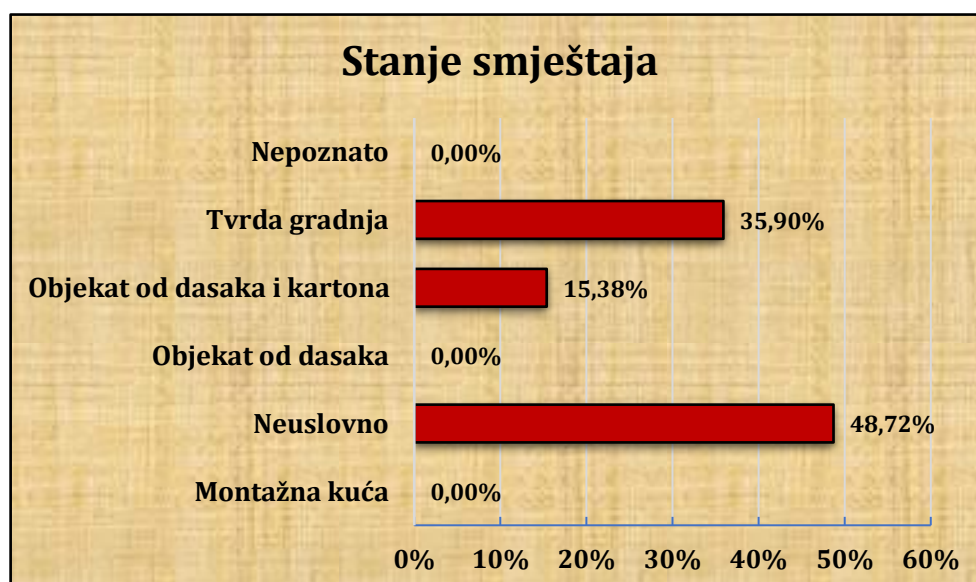
Grafikon 7. Tip smještaja

64% porodica Roma i Egipćana koje žive u Kotoru, odnosno onih koje su obuhvaćene ovim istraživanjem živi u potpuno neuslovnom smještaju i objektima od dasaka i kartona. Treba posebno naglasiti situaciju porodica koje žive i borave trenutno u naselju Lovanja. Jedna dvočlana porodica (sin i otac) žive u kombiju, u ovom naselju.

Kada su u pitanju objekti tvrde gradnje, oni su većinom locirani u naselju Trojica, ima par objekata ovog tipa i na Lovanji, međutim izgrađeni su nelegalno.

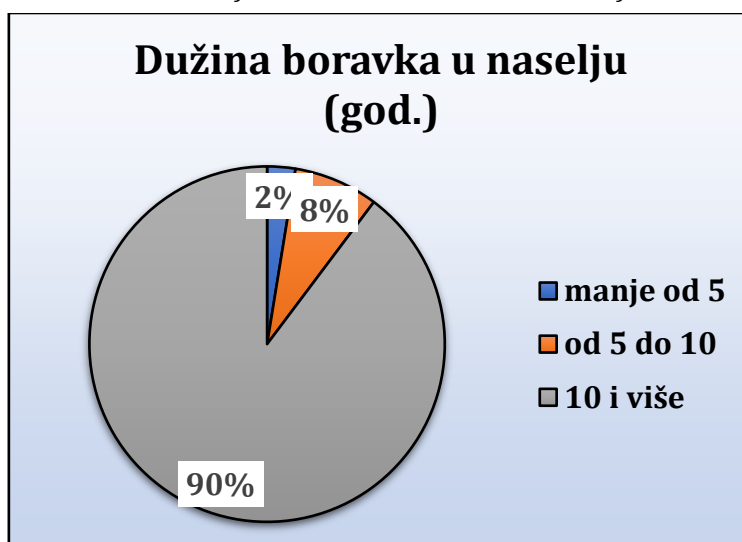
Grafikon 8. Stanje smještaja

Međutim naselja nijesu obezbijeđena sa infrastrukturom javne kanalizacione mreže, niti javne rasvjete i nemaju pristup vodi, a prikopčani su (nelegalno) na struju.

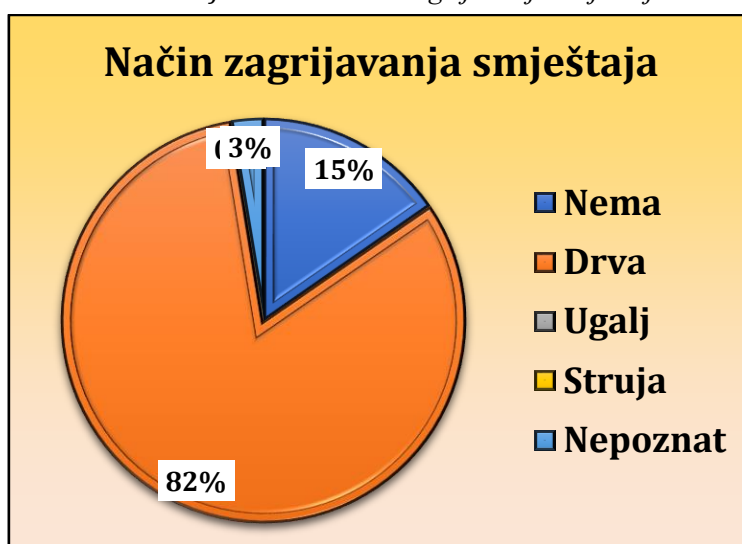
Stanovnici naselja su se doselili u 90% slučajeva u periodu prije 10 godina, dok samo 2% u periodu od 2000te godine do danas.

Grafikon 9. Dužina boravka u naselju

Porodica koje su bez bilo kakvog grijanja je 15%.

Grafikon 10. Način zagrijavanja smještaja

Tokom istraživanja ispitanicima je i postavljeno pitanje da li bi, ukoliko bude potrebno, prihvatili da budu izmješteni iz trenutnog naselja u neko drugo naselje. Na takvo pitanje, 82% ispitanika izjasnio se da bi prihvatili takvu ponudu, dok bi 18% ispitanika istu odbilo.

Grafikon 11. Izjašnjenje o izmiještenju

1.4. Obrazovanje

Ovim istraživanjem posebnim Upitnikom evidentirali smo djecu do 15 godina starosti i njihov status po pitanju školskog i predškolskog obrazovanja.

U okviru oblasti inkluzivnog obrazovanja koja je tretirana relevantnim strateškim dokumentom, Strategija inkluzivnog obrazovanja 2019-2025¹⁴, poseban značaj za javnu politiku Roma i Egipćana se odnosi na:

- Obezbjedenje dostupnosti i pravičnost obrazovanja za svu djecu zajedno sa vršnjacima kroz neophodnu međusektorsku podršku;
- Osiguranje jednakosti i kontinuiteta inkluzivnog obrazovanja kroz uspješnu saradnju unutar i između sektora i tranziciju sa jednog nivoa obrazovanja na sljedeći i
- Unapređenje kvalitetnog inkluzivnog obrazovanja kroz jačanje školskih politika, kulture i prakse.

U Opštini Kotor je anketirano 79 (sedamdesetdevetoro) romske i egipćanske djece uzrasta do 15 godina, **manje od polovine njih 47% pohađa osnovno obrazovanje, dok 53% ne pohađa**. Ovo predstavlja alarmantan podatak. Uprkos naporima lokane uprave Kotor koja obezbjeđuje besplatan prevoz djeci iz naselja Lovanja odlazak u školu taxi prevozom, ista u velikom broju ne pohađaju osnovno obrazovanje. Kada je u pitanju predškolsko obrazovanje **samo jedno dijete nastanjeno na putu prema Tivtu (mjesto Dragiošnica) ide u vrtić**. (Prikaz na grafikonima)

Takođe, uočeno je da se djeca služe crnogorskim jezikom i da su dobrog zdravstvenog stanja.

Ministarstvo ljudskih i manjinskih prava, danas je a povodom skorog obilježavanja Svetskog dana Roma 8. aprila, obavilo primopredaju - donaciju kombi vozila u saradnji sa Nevladinom organizacijom OFK-Nikšić, u Osnovnoj školi „Njegoš" na Benovu.

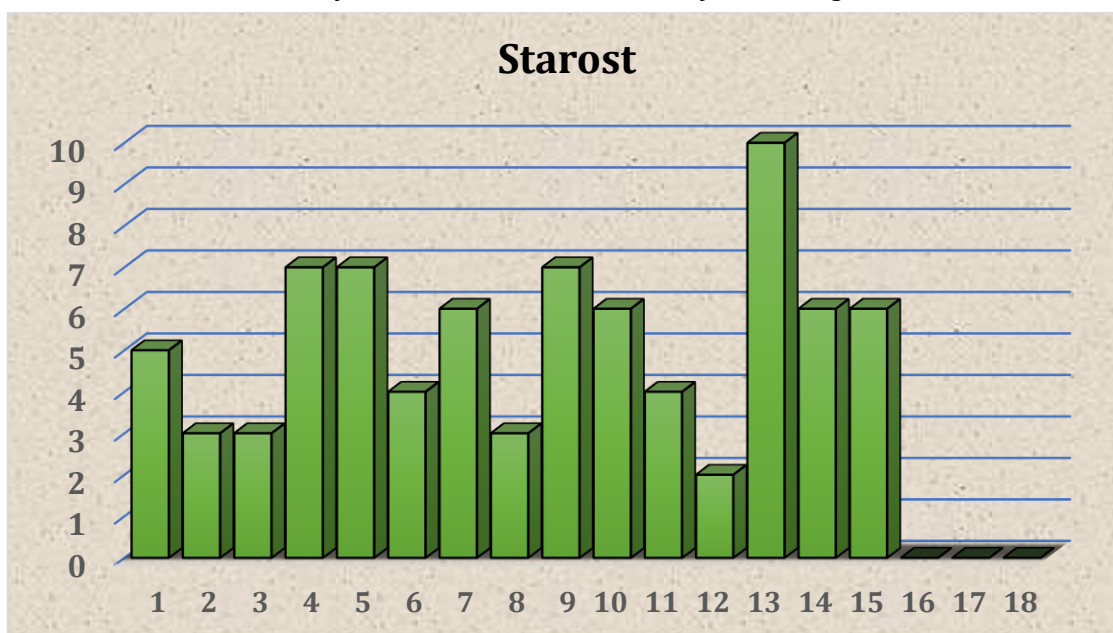
¹⁴ Strategija inkluzivnog obrazovanja 2019-2025

Donacijom se omogućava besplatan prevoz i povećanje uključenosti djece i učenika/ca romske i egipćanske (RE) populacije u osnovne škole, od sledeće školske godine 2024/2025.

1.4.1. Starosna struktura ispitanika djece do 15 godina

Starosna struktura ispitanika djece do 15 godina data je u sljedećem dijagramu. Uočavamo da je najviše djece sa 13 godina starosti.

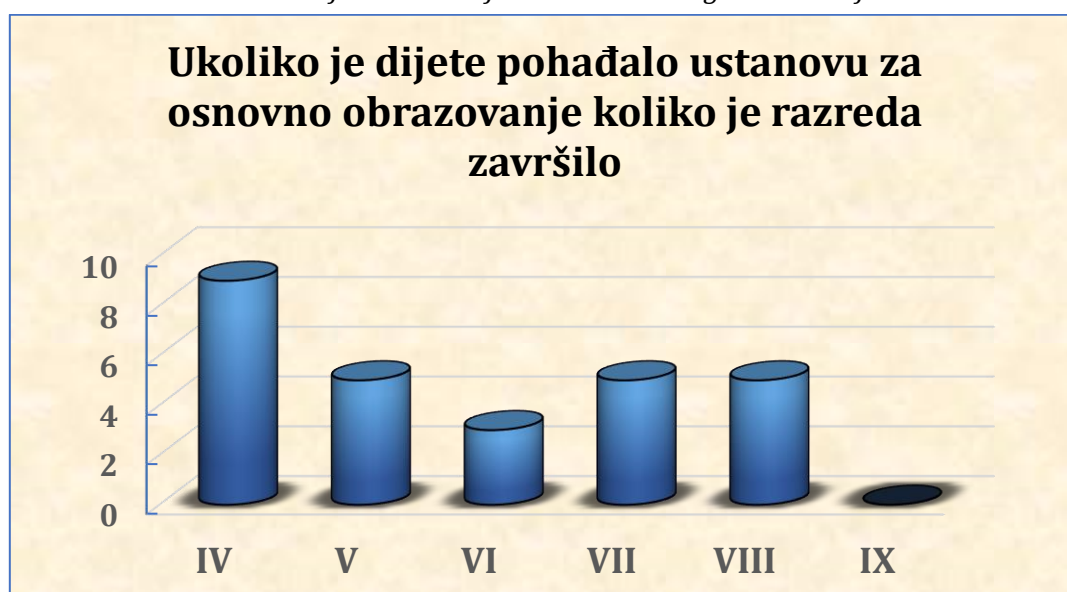
Grafikon 12. Starosna struktura djece do 15 godina

1.4.2. Osnovno i predškolsko obrazovanje

Prethodni dijagram koji se odnosio na starosnu strukturu djece do 15 godina pokazuje i uzročno posledičnu vezu sa osnovnim obrazovanjem i koliko razreda škole je završilo.

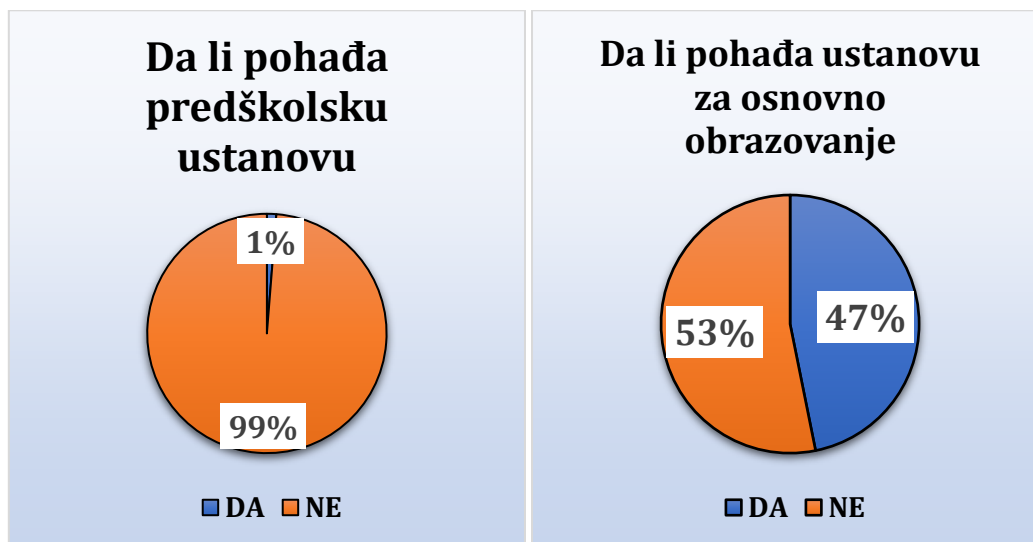
Grafikon 13. Broj razreda osnovnog obrazovanja

Kako djeca do 6 godina ne pohađaju osnovno obrazovanje, uočeno je da nijesu pohađali predškolske ustanove.

Na pitanja „Da li dijete pohađa predškolsku ustanovu ili ustanovu za osnovno obrazovanje?“ odgovoreno je kako slijedi na dijagramima:

Grafikon 14. Odgovori na pitanje da li pohađaju ustanovu predškolskog/osnovnog obrazovanja

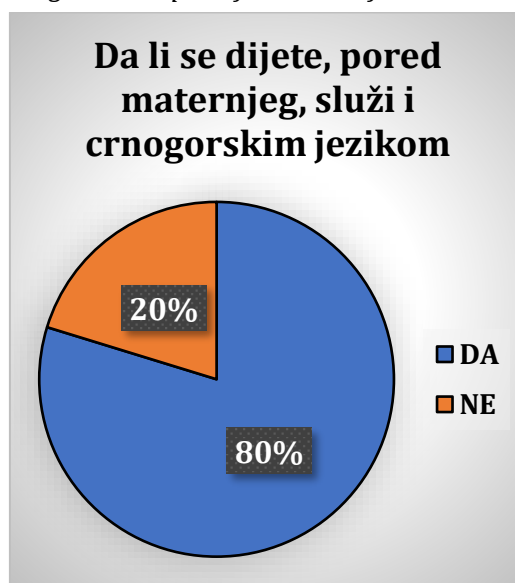

1.4.3. Maternji jezik

Većina djece govori crnogorski jezik, a za maternji smatraju i crnogorski i albanski jezik. Kako su djeca rođena u Crnoj Gori, njihovi roditelji smatraju da treba da znaju crnogorski jezik služe se sa njim u svakodnevnom životu.

Na pitanje „Da li se dijete pored maternjeg, služi i crnogorskim jezikom?“ odgovor slijedi na grafikonu ispod.

Grafikon 15. Odgovori na pitanje da li se djeca služe crnogorskim jezikom

1.4.4. Zdravlje

Članom 5 Zakona o zdravstvenoj zaštiti¹⁵ jasno je propisano da su prilikom ostvarivanja prava na zdravstvenu zaštitu svi građani jednaki, bez obzira na nacionalnu pripadnost, rasu, pol, rodni identitet, seksualnu orijentaciju, starosnu dob, invaliditet, jezik, vjeru, obrazovanje, socijalno porijeklo, imovno stanje i drugo lično svojstvo.

Od ukupnog broja ispitanika 4% djece romske i egipćanske populacije ima zdravstvene probleme, a roditelji smatraju da zbog vrste bolesti, ne pohađaju obrazovne ustanove. Treba istaći da se roditelji nijesu žalili na zdravstvene usluge.

Grafikon 16. Odgovori na pitanje da li djeca imaju zdravstvenih smetnji u obavljanju svakodnevnih aktivnosti

¹⁵ Zakona o zdravstvenoj zaštiti (Sl. list CG", br. 3/2016, 39/2016, 2/2017, 44/2018, 24/2019 i 82/2020)

4. ANALIZA USLOVA STANOVANJA ROMA I EGIPĆANA PO NASELJIMA U OPŠTINI KOTOR

Kada je riječ o stanovanju i uslovima u kojima žive pripadnici/ce romske i egipćanske populacije, opšte je poznato da su u pitanju objekti i naselja koji su često nedostojni za život čovjeka. U pitanju su naselja koja su i teritorijalno izmještena u odnosu na sredine u kojima živi većinsko stanovništvo.

Istraživanjem su obuhvaćena sledeća naselja: Lovanja, Trojica i jedna porodica koja živi u iznajmljenom stanu u Stari grad Kotor. Naglašavamo i činjenicu da su istraživači i anketari obišli i naselje Dobrota, ali nijesu uspeli da stupe u kontakt sa porodicama jer ih nije bilo na lokaciji, a jedna porodica se izjasnila da ne želi da se anketira. obzirom na broj porodica nijesu relevantne za ovo istraživanje.

Ovom studijom dajemo osvrt na:

1. Naselje Lovanja
2. Naselje Trojica

1.5. Naselje Lovanja

Dugogodišnji problem neformalnog kolektivnog naselja kao što je „Lovanja“ predstavljaju prioritete, kada je u pitanju rješavanje kompletne lokacije. Ovo iz razloga bezbjednosne situacije za lica koja stanuju na navedenim lokacijama. Potpuno su ruinirani montažni objekti, jako oštećeni, pri čemu poseban problem predstavljaju urušeni krovovi koji prokišnjavaju, što uzrokuje direktnu opasnost imajući u vidu loše elektro-instalacije. Mještani kotorskog naselja Lovanja godinama žive u ekstremnim uslovima, pored ogromne količine smeća, bez struje i vode. Dodatni problem predstavljaju i požari zbog kojih često ostaju bez krova nad glavom.

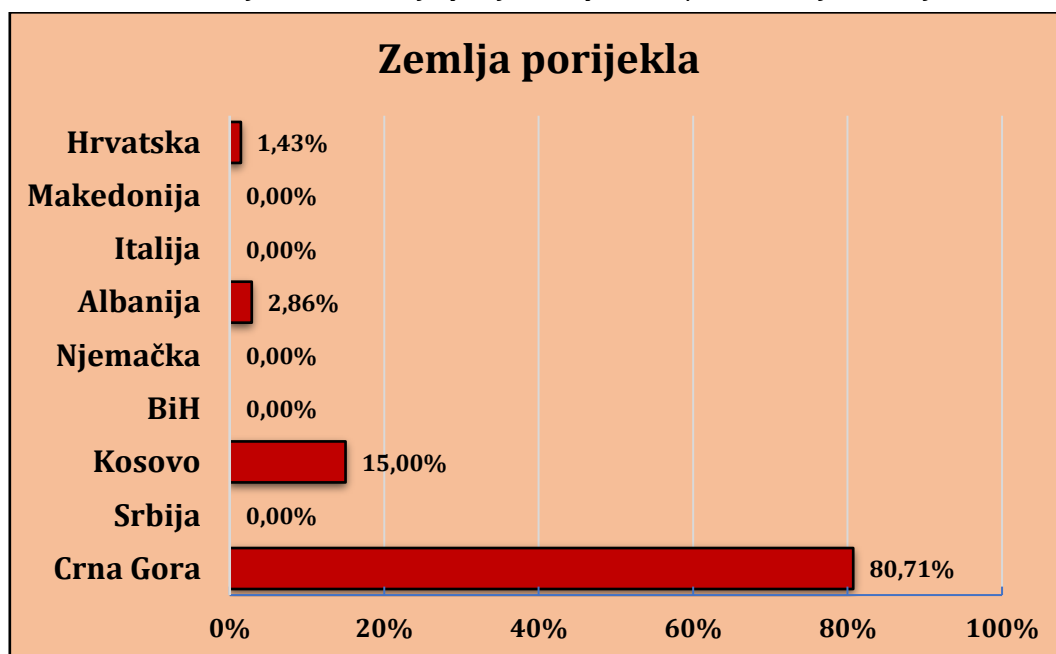
Jedna dvočlana porodica, živi u kombiju (otac i sin, koji je maloljetno lice).

Sledeće fotografije su nastale tokom obilaska terena sredinom mjeseca maja 2024. godine.

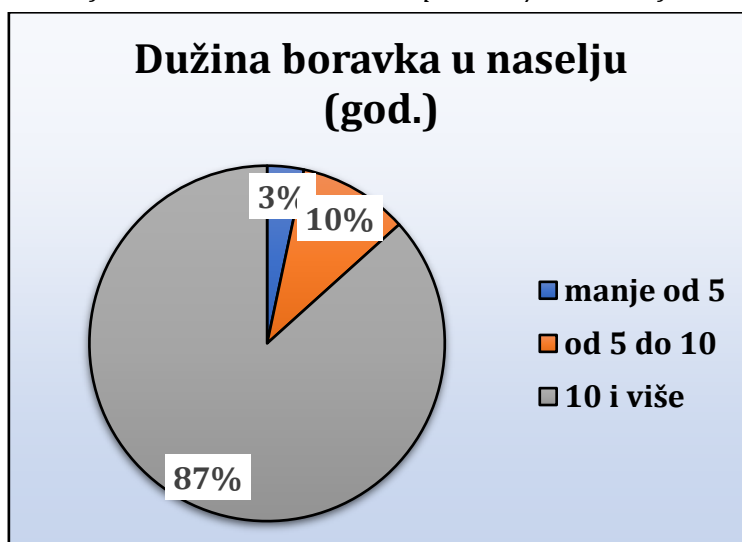
U neformalnom naselju Lovanja živi 140 osoba romske populacije, od čega domicilnih 17 porodica, a doseljenih iz Albanije 2 porodice i sa Kosova 11 porodica se nastanilo. Na sledećem grafikonu prikazani su podaci za sve članove porodica u naselju Lovanja.

Grafikon 17. Zemlja porijekla ispitanika/ca u naselju Lovanja

Zabrinjava podatak da je 87% ovih porodica, nastanjeno u ovom naselju 10 godina i duže, a u uslovima života na deponiji, nedostojnog čovjeka.

Grafikon 18. Dužina boravka ispitanika/ca u naselju Lovanja

1.5.1. Socijalni status porodica

Socijalni status porodica prikazan je kroz ostvarivanje socijalnih prava, prihoda i stanovanja.

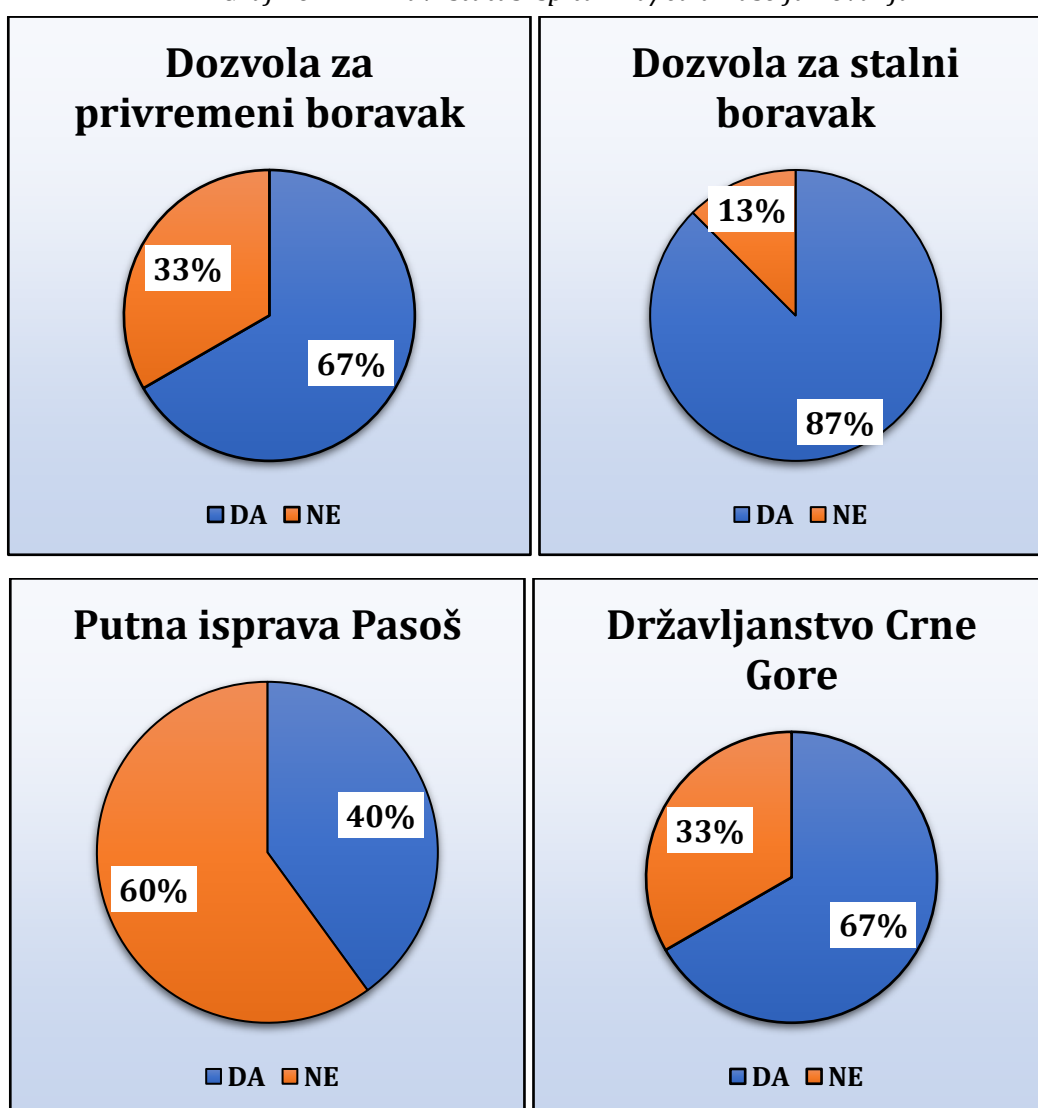
Prava socijalne zaštite

Samo jedna porodica je primalac socijalnih davanja shodno Zakonu o socijalnoj zaštiti u Crnoj Gori to materijalnog obezbjeđenja porodice. Koriste prava dječjeg dodatka na djecu.

Lična dokumenta

Kada su u pitanju putne isprave, nosioci porodica imaju iste i upisani su knjige država porijekla, u odnosu kako slijedi ispod.

Grafikon 19. Pravi status ispitanika/ca u naselju Lovanja

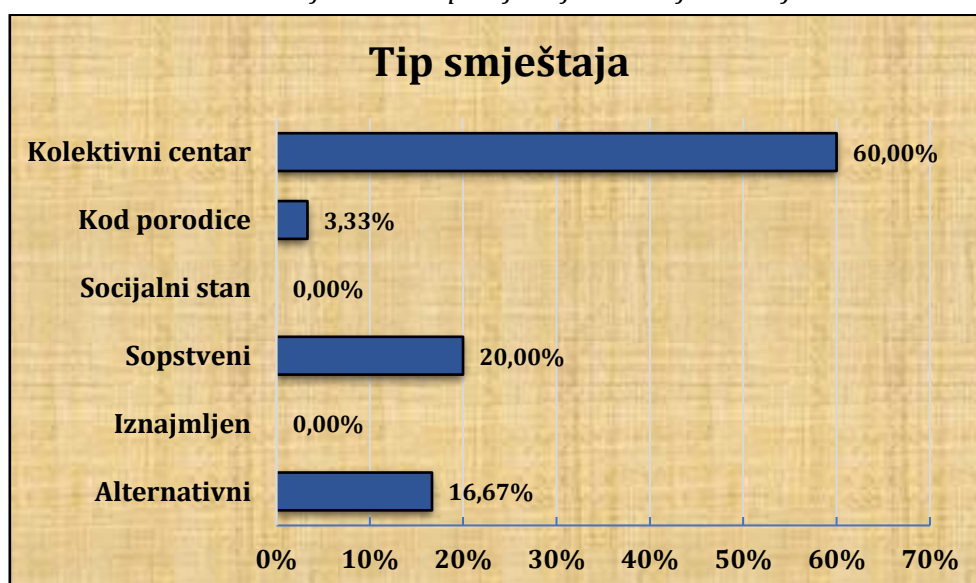
Prihodi

Šest nosilaca porodice su zaposleni u JP Komunalno u Kotoru. Devet porodica ima primanja do 450 eura, dok 11 porodica ima primanja veća od 450 eura. Ostali ispitanici su se izjasnili da nemaju prihode osim dodatka na djecu.

1.5.2. Stanovanje

Porodice u naselju Lovanja koje su obuhvaćene ovim istraživanjem ne posjeduju sopstveni smještaj, većina žive u neuslovnom kolektivnom ili alternativnom smještaju u objektima od dasaka i kartona, dok 20% njih se izjasnilo da posjeduju sopstveni smještaj. Uočavamo kada je u pitanju stanje smještaja, da su to objekti tvrde gradnje koji su nelegalno sagrađeni.

Grafikon 20. Tip smještaja u naselju Lovanja

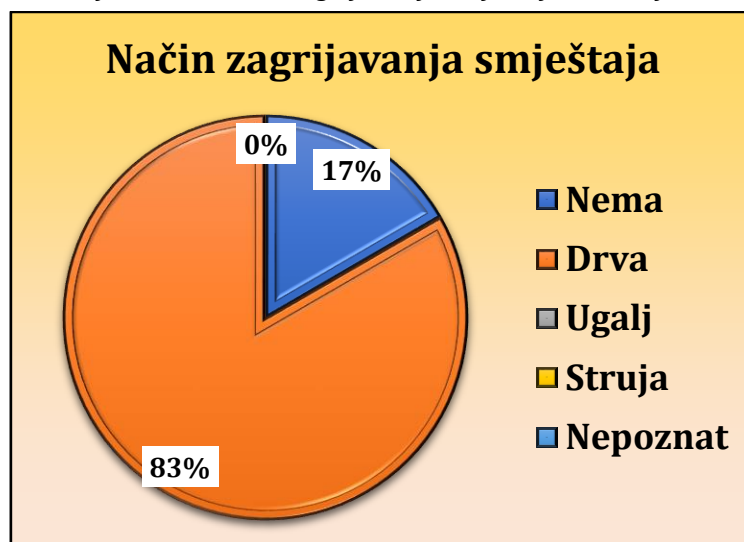
100% porodica Roma/Egipćana/Muslimana koje žive u ovom naselju, odnosno onih koje su obuhvaćene ovim istraživanjem živi u potpuno neuslovnom smještaju. U sledećoj tabeli te porodice smo svrstali u najneuslovniju kategoriju uslova stanovanja, to jest u kategoriju objekat od dasaka i kartona ili i neuslovan.

Grafikon 21. Stanje smještaja u naselju Lovanja

Nemaju pristup vodi, nelegalno priključeni na struju. 17% ispitanika nema grijanje, a ostali se griju na drva.

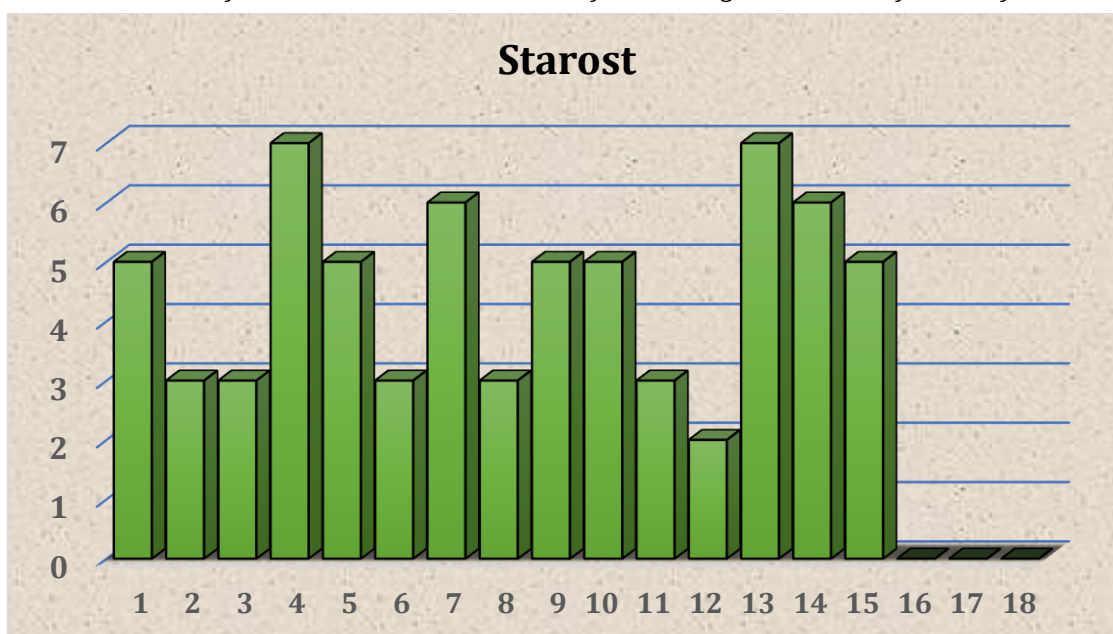
Grafikon 22. Način zagrijavanja smještaja u naselju Lovanja

1.5.3. Status djece

U ovom naselju živi 63 (šesdeset-troje) djece do 15 godina. Starosna struktura navedene djece data je na grafikonu ispod.

Grafikon 23. Starosna struktura djece do 15 godina u naselju Lovanja

Ukupan broj djece u ovom naselju je čini 48,6%, od ukupnog broja ove populacije smještene na lokalitetu Lovanja. Starosna struktura ukupnog broja djece data je u grafikonu iznad.

Državljanstvo Crne Gore posjeduje 82% djece.

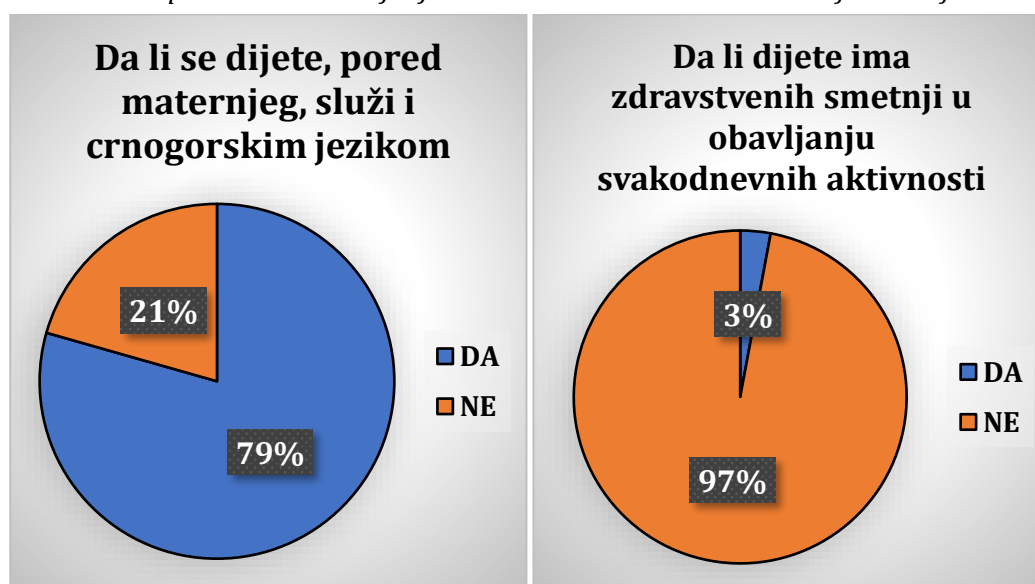
Ne pohađaju predškolsku ustanovu, osim jednog djeteta. Trideset-petoro (35) djece pohađa ustanovu osnovnog obrazovanja.

Pedeset-četvoro (54) djece se pored maternjeg jezika služi i crnogorskim jezikom.

Što se tiče zdravstvenog statusa djece, dvoje djece po izjašnjenju roditelja ima zdravstvenih problema, koja bi im bila smetnja za školovanje ili funkcionisanje.

Navedene tvrdnje prikazane su na sledećim dijagramima.

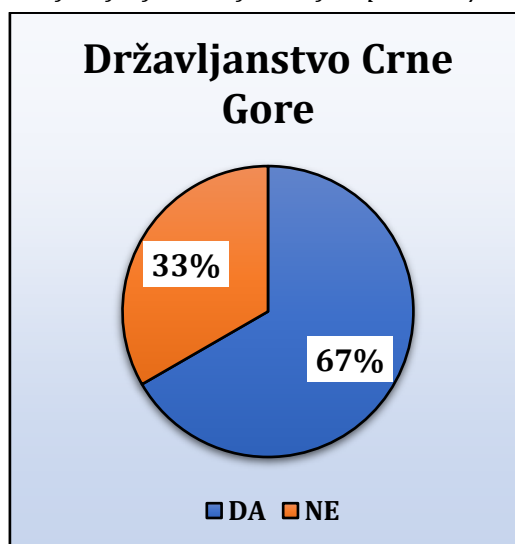
Grafikon 24. Odgovori napitanja da li se djeca služe crnogorskim jezikom i da li imaju zdravstvenih problema u obavljanju svakodnevni aktivnosti u naselju Lovanja

1.5.4. Pitanje „Ukoliko bude potrebno, da li biste prihvatili da budete izmješteni iz trenutnog naselja u neko drugo naselje“

Tokom istraživanja ispitanicima je i postavljeno pitanje da li bi, ukoliko bude potrebno, prihvatili da budu izmješteni iz trenutnog naselja u neko drugo naselje. Na takvo pitanje, 67% ispitanika, dok 33% je negativno odgovorila.

Grafikon 25. Izjašnjenje o izmješteniju ispitanika/ca u naselju Lovanje

1.6. Naselje Trojica

Trojica je naselje u Kotoru. Nalazi se na putu prema Cetinju.

U ovom naselju, imamo integraciju Roma i suživot sa lokalnom zajednicom. Ova domaćinstva su smještena u objektima tvrde gradnje, nelegalno sagrađena.

U ovom naselju živi 43 osobe romske populacije, ili 8 porodica. Takođe evidentirano je i nekoliko porodica koje žive i rade u inostranstvu. Ove porodice nijesu anketirane.

Svi stanovnici žive u ovom naselju 10 godina i duže.

1.6.1. Socijalni status porodica

Socijalni status porodica prikazan je kroz ostvarivanje socijalnih prava, prihoda i stanovanja.

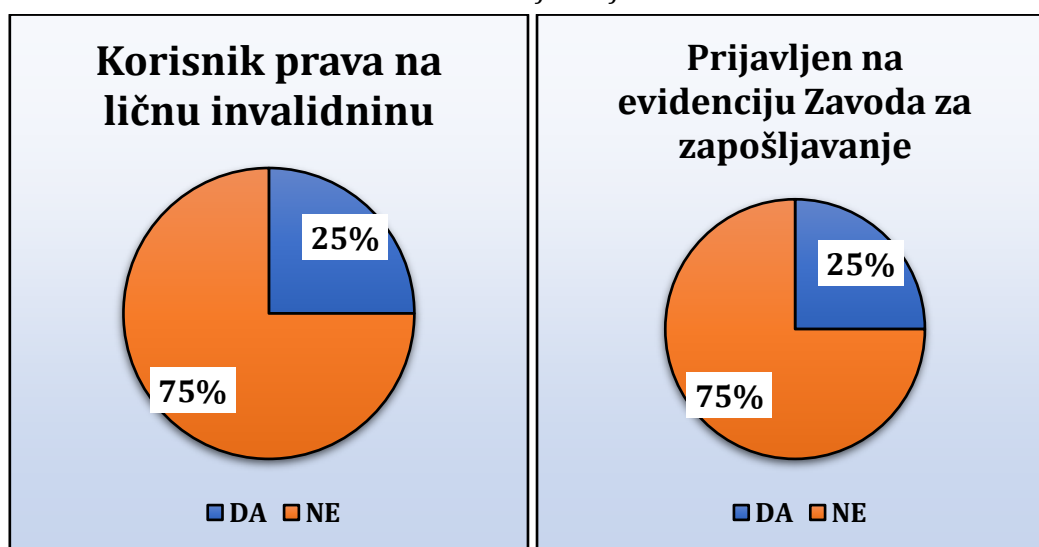
Prava socijalne zaštite

Tabelarnim prikazom dat je broj članova porodica, dok je dijagramima prikazan % (procenat) porodica koja ostvaruju prava socijalne zaštite u odnosu na ukupan broj porodica lociran u naselju Trojica, gdje nastanjuju Romi.

Tabela 1. Broj članova porodica u naselju Trojica

Broj članova porodice	
1 član	2
2 člana	1
2 do 4 člana	2
5 do 8 članova	1
Više od 8 članova	2
	Ukupno u Naselje Trojica 8

Grafikon 26. Korisnici prava socijalne zaštite i grafikon 27. Prijavljeni na Zavodu za zapošljavanje u naselju Trojica

Lična dokumenta

Svi nosioca porodice iz ovog romskog naselja su domicilni. Žive u višegeneracijskim porodicama. Samim tim, kada su u pitanju putne isprave, kao i državljanstvo, imaju uređen status.

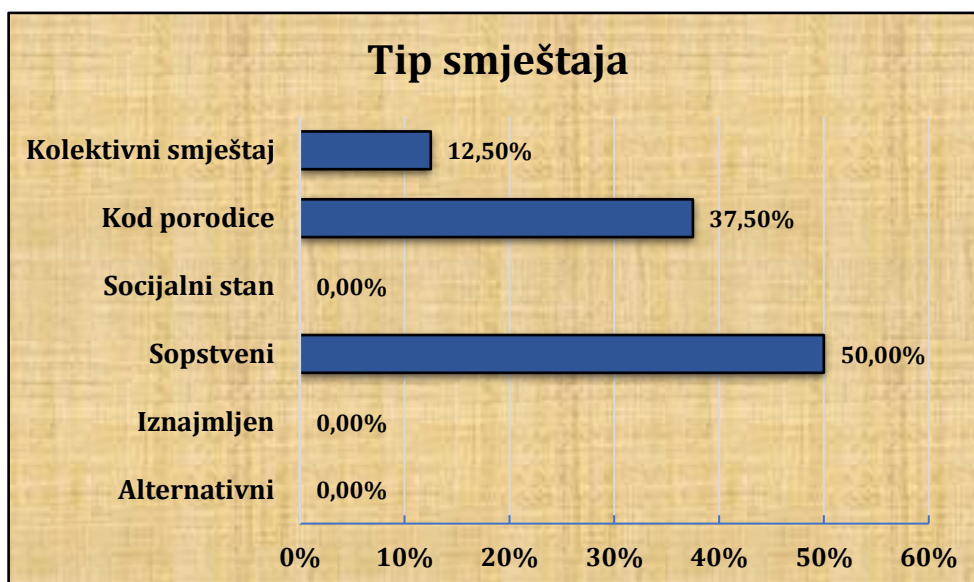
Prihodi

U naselju Trojica od 8 porodica 3 porodice imaju primanja do i sa 450 eura. Jedan ispitanik ima primanja veća od 841 euro iz Njemačke.

1.6.2. Stanovanje

Polovina porodica u naselju Trojica koje su obuhvaćene ovim istraživanjem većinom posjeduju sopstveni smještaj, tj. 12,50 % je smješteno u kolektivnom smještaju, dok je kod porodice 37,5% porodica.

Grafikon 28. Tip smještaja u naselju Trojica

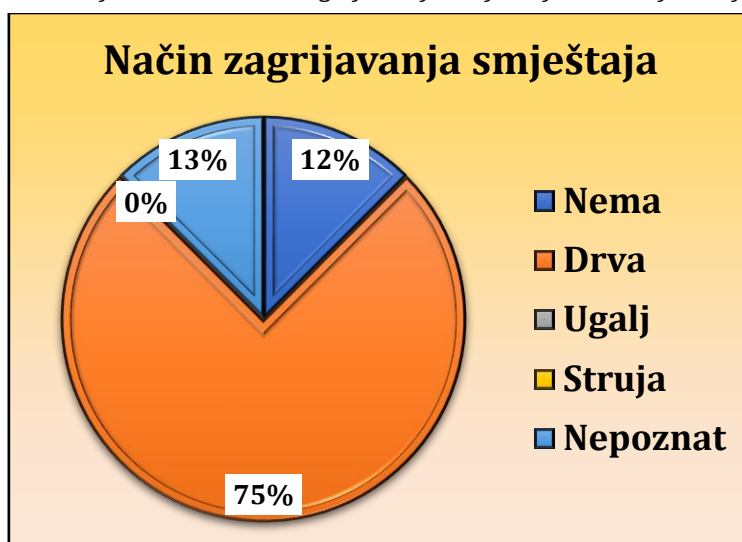
87,50% porodica Roma koje žive u ovom naselju, odnosno onih koje su obuhvaćene ovim istraživanjem živi u objektima tvrde gradnje, a ostali u kolektivnom smještaju.

Grafikon 29. Stanje smještaja u naselju Trojica

U Trojici samo jedna porodica ima pristup struji i vodi, jedna porodica nema pristup ni struji ni vodi, a ostale nemaju pristup vodi. Što se tiče grijanja 75% se grije na drva, dok 12% nema grijanje, kako slijedi na grafikonu ispod.

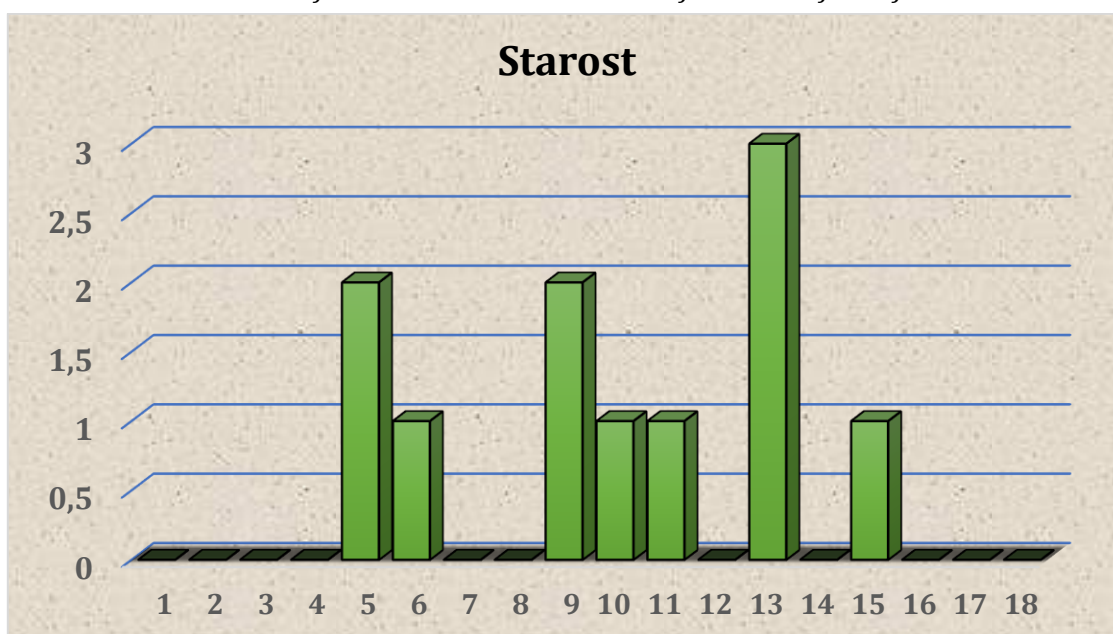
Grafikon 30. Način zagrijavanja smještaja u naselju Trojica

1.6.3. Status djece

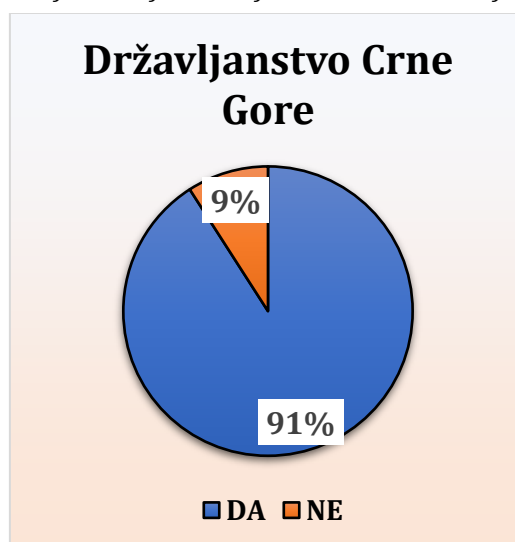
Ukupan broj djece do 15 godina u ovom naselju je 11, što čini jednu četvrtinu ukupne populacije smještene na lokalitetu Trojica. Starosna struktura ukupnog broja djece data je u grafikonu koji slijedi.

Grafikon 31. Starosna struktura djece u naselju Trojica

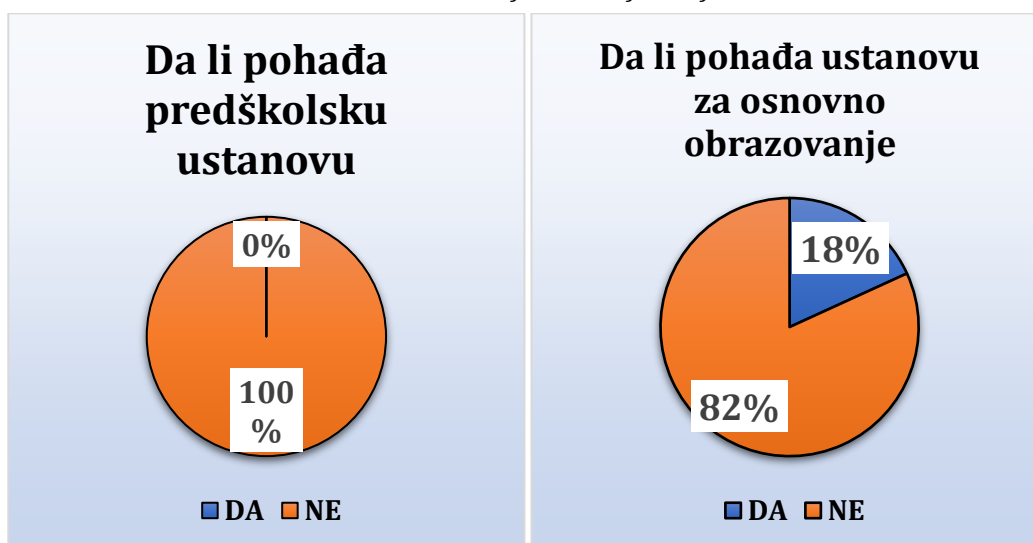
Državljanstvo Crne Gore posjeduje 91% djece.

Grafikon 32. Posjedovanje državljanstva Crne Gore djece u naselju Trojica

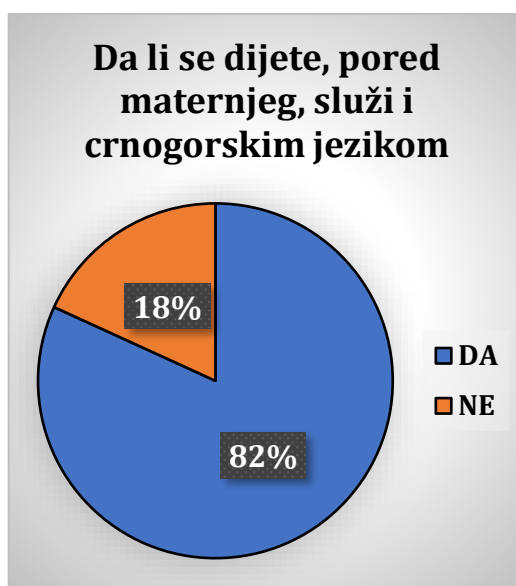
Djeca ne pohađaju predškolsku ustanovu, a samo dvoje (2) djece pohađa ustanovu osnovnog obrazovanja.

Grafikon 33. Odgovori na pitanje da li djeca pohađaju ustanovu predškolskog/osnovnog obrazovanja u naselju Trojica

Devetoro (9) djece se pored maternjeg jezika služi i crnogorskim jezikom.

Grafikon 34. Odgovori na pitanje da li se djeca služe crnogorskim jezikom u naselju Trojica

Što se tiče zdravstvenog statusa djece, po izjašnjenju roditelja jedno dijete ima zdravstvenih problema, koja bi im bila smetnja za školovanje ili funkcionisanje.

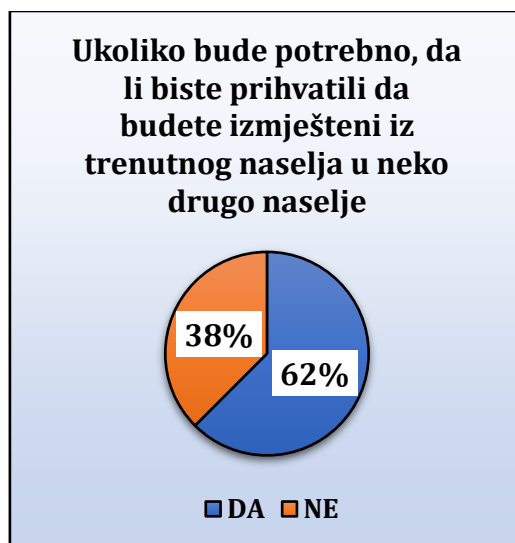
Grafikon 35. Odgovori da li imaju zdravstvenih problema u obavljanju svakodnevni aktivnosti u naselju Trojica

1.6.4. Pitanje „Ukoliko bude potrebno, da li biste prihvatili da budete izmješteni iz trenutnog naselja u neko drugo naselje“

U naselju Trojica od 8 ispitanika nosioca domaćinstva njih 62% ili pet (5) porodica se izjasnilo da bi rado prihvatili da budu izmješteni iz trenutnog naselja u neko drugo naselje dok je njih 38% ili tri (3) odgovorilo negativno.

Grafikon 36. Izjašnjenje o izmještenju ispitanika/ca u naselju Trojica

5. PREPORUKE NA OSNOVU KLJUČNIH NALAZA

Ključne preporuke za unaprjeđenje položaja nacionalnih manjina u Kotoru prvenstveno se odnose na potrebu unaprjeđenja procesa praćenja i procjene realizacija Akcionog plana za unaprjeđenje položaja nacionalnih manjina i praćenje realizacije Akcionog plana, na osnovu sprovođenju Strategije socijalne inkluzije Roma i Egipćana 2021-2025. Takođe se ističe neophodnost uspostavljanja sistema za praćenje i izvještavanje, kao i jačanje i obezbeđivanje adekvatnih institucionalnih kapaciteta za primjenu zakona i realizaciju strateških ciljeva. U skladu sa tim, neophodno je ubrzati rad na izradi i usvajanju novog Lokalnog akcionog plana za socijalnu inkluziju Roma i Egipćana.

Neophodno je unaprijediti mehanizme saradnje sa organizacijama civilnog društva i savjetima nacionalnih manjina. Neophodno je dalje unaprjeđenje aktivnosti koje su usmjerene ka podizanju svesti javnosti o pravima nacionalnih manjina i poštovanju kulturne i jezičke različitosti, kroz podršku proizvodnji medijskih sadržaja. U narednom periodu je neophodno dalju pažnju posvetiti unaprjeđenju položaja nacionalnih manjina u oblasti obrazovanja, upotrebi manjinskih jezika, pristupu medijima i vjerskim službama na manjinskim jezicima i adekvatnoj zastupljenosti u javnoj upravi. Primjena Okvirne konvencije za zaštitu nacionalnih manjina usvojena od strane Komiteta ministara 2021. godine, sadrži preporuke i Izveštaj Zaštitnika građana u kome se navode relevantni prijedlozi za poboljšanje položaja pripadnika nacionalnih manjina.

Lokalna samouprava najbolje može prepoznati potrebe svojih građana i u okvirima svojih ovlašćenja i mogućnosti aktivirati određene mehanizme kojima se te potrebe mogu zadovoljiti na najbolji način.

Jedan od značajnih problema svake lokalne zajednice jeste rješavanje stambenih pitanja kako jednočlanim tako i višečlanim domaćinstvima koja iz socijalnih, ekonomskih ili drugih razloga ne mogu da riješe ovu potrebu, zbog čega im je neophodna podrška od strane države i lokalne zajednice.

Na osnovu Zakona o socijalnom stanovanju ("Službeni list CG", broj 35/13), je propisano da se bliži kriterijumi za ostvarivanje prava na socijalno stanovanje, način i bliži kriterijumi za korišćenje sredstava za socijalno stanovanje i bliži postupak dodjele stambenih objekata u zakup utvrđuju propisom Vlade, odnosno jedinice lokalne samouprave, neophodno je donijeti odluku o socijalnom stanovanju, kroz transparentan proces uključujući ovu populaciju u proces donošenja odluka.

6. REZIME

U Kotoru Romi i Egipćani žive u naseljima:

- Lovanja
- Trojica
- Stari grad

Tokom ovog istraživanja u ovim naseljima je anketirano 39 domaćinstava sa ukupno 185 članova tih domaćinstva.

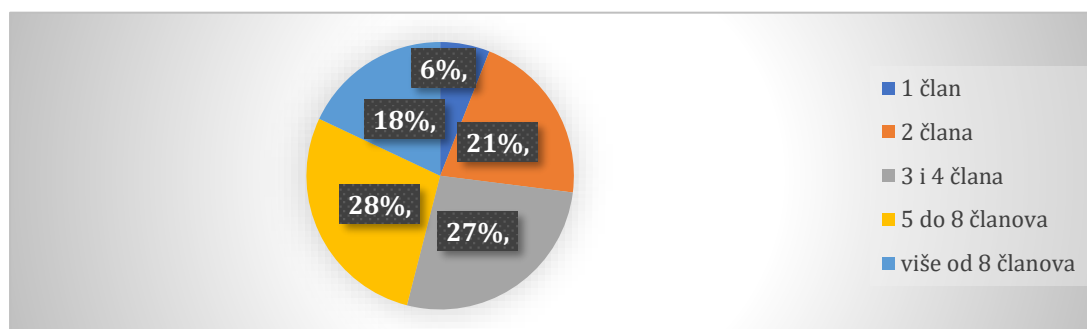
U naselju **Lovanja** smješteno je i anketirano je 30 porodica, sa 140 članova, koja pripadaju interno raseljenim licima iz Kosova i Albanije. Objekti su sagrađeni od dasaka i kartona. Ima i objekata od tvrde gradnje u izgradnji, koja su nelegalna i na tuđem zemljištu se grade.

U naselju **Trojica** smještene je i anketiranje 8 porodica sa 43 člana koje žive u objektima tvrde gradnje.

U naselju **Stari grad Kotor** smješteno je i anketirana jedna porodica sa ukupno 2 člana.

Na narednom grafikonu prikazaćemo strukturu anketiranih Romskih porodica u Kotoru.

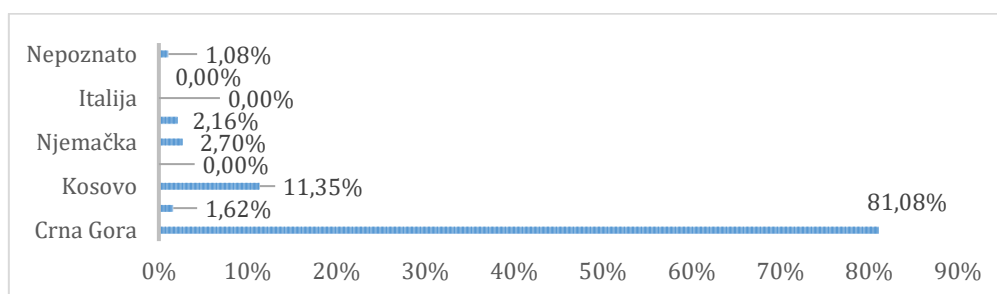
Grafikon 1: Broj članova domaćinstva.

Izvor: Autorovo istraživanje.

Na prethodnom grafikonu vidimo da najviše porodica koje žive u Kotoru, broje od pet do osam članova, dok je najmanje porodica koje broje jednog člana. Na narednom grafikonu prikazaćemo porijeklo Romskih porodica koje žive u Kotoru.

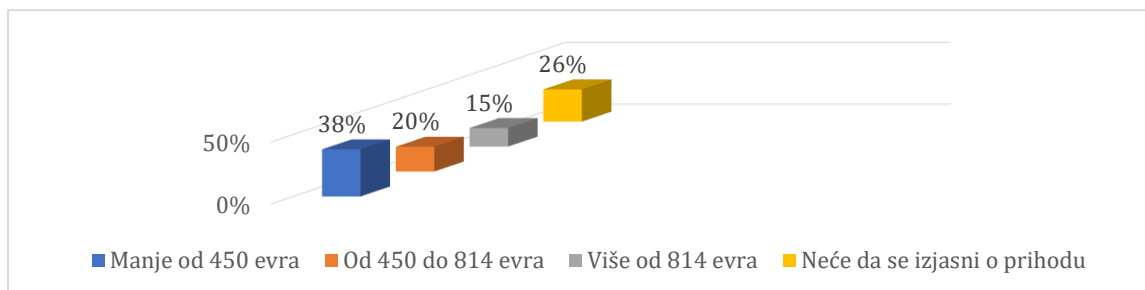
Grafikon 2: Zemlja porijekla.

Izvor: Autorovo istraživanje.

Kao što vidimo na grafikonu 81,08% anketiranih porodica iz Kotora je porijeklom iz Crne Gore, dok je 11,35% porodica iz Kosova. Zastupljene su porodice porijeklom iz Albanije, Njemačke, i Srbije sa ukupno 6%. Na narednom grafikonu prikazaćemo prihode anketiranih porodica u Kotoru.

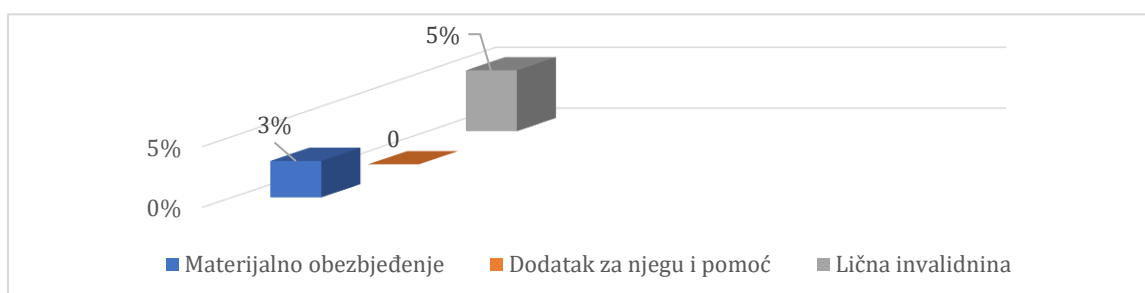
Grafikon 3: Prihod porodica u Kotoru

Izvor: Autorovo istraživanje.

Prihod veći od 814 evra ima 15% porodica, dok 38% porodica ima prihode manje od 450 evra. 20% porodica ostvaruje prihod između 450 i 814 evra, dok se 26% porodica nije htjelo izjasniti o prihodima.

Grafikon 4: Porodice korisnici prava iz Zakona o socijalnoj i dječijoj zaštiti.

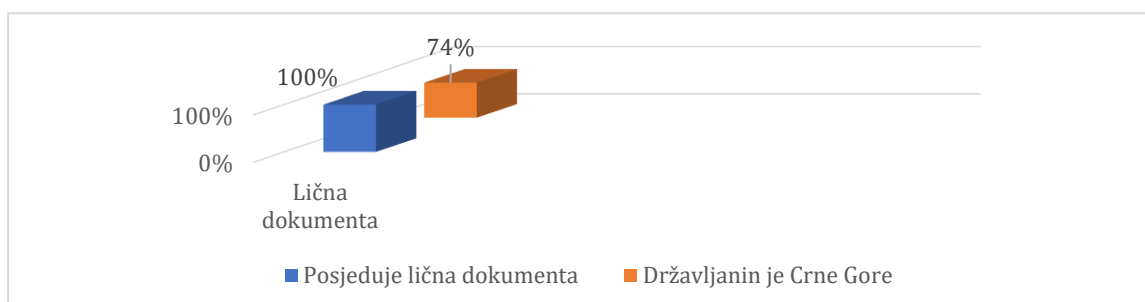
Izvor: Autorovo istraživanje.

Materijalno obezbjeđenje koristi 3% porodica, dok pravo na njegu i pomoć drugog lica ne ostvaruje nijedno lice. Korisnika prava na ličnu invalidninu je 5%.

36% porodica koje su obuhvaćene ovim istraživanjem, izjasnile su se da posjeduju objekte od tvrde gradnje koji su u njihovom vlasništvu, ali većinom **nelegalne objekte** i površine su od 40 m² do 160 m².

Na narednom grafikonu prikazani su podaci za lična dokumenta.

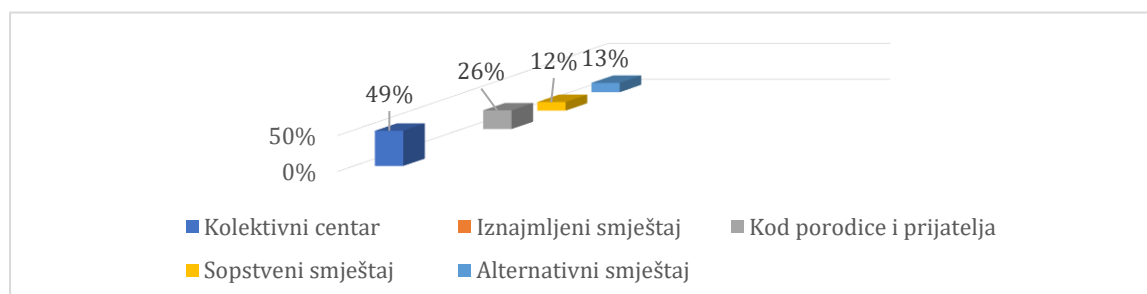
Grafikon 5: Posjedovanje ličnih dokumenata

Izvor: Autorovo istraživanje.

U Kotoru 26% ispitanika ne posjeduje državljanstvo, dok svi ispitanici posjeduju lična dokumenta. Na narednom grafikonu prikazaćemo tip smještaja anketiranih porodica u Kotoru.

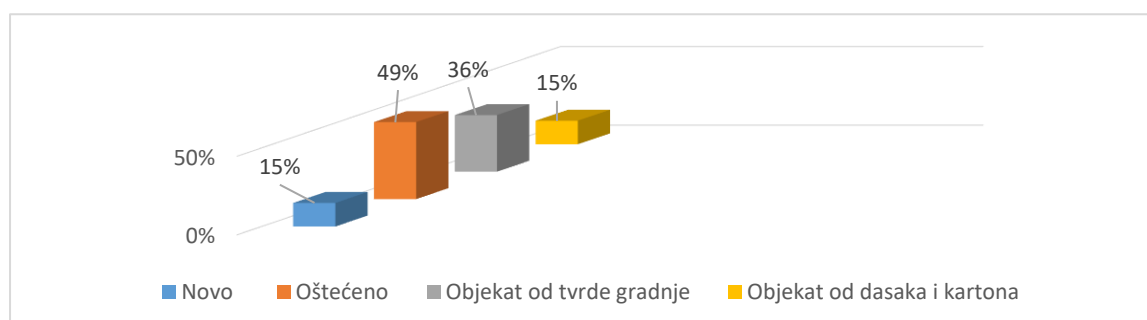
Grafikon 6: *Tip smještaja* ispitanika iz Kotoru.

Izvor: Autorovo istraživanje

12% porodica u Kotoru koje su obuhvaćene ovim istraživanjem posjeduju sopstveni smještaj, dok ostale porodica žive u neuslovnom kolektivnom smještaju ili alternativnom smještaju.

Grafikon 7: *Stanje smještaja*

Izvor: Autorovo istraživanje

Za samo 36% porodica Roma koje žive u Kotoru, može se kazati da žive u smještaju koji je uslovan. Međutim naselja nijesu obezbijeđena sa infrastrukturom javne kanalizacione mreže, niti javne rasvjete i nemaju ni pristup vodi, a prikopčani su nelegalno na električnu mrežu. Porodica koje su bez bilo kakvog grijanja je 15%. Da bi prihvatili da budu izmješteni iz trenutnog naselja u neko drugo naselje izjasnilo se 82% ispitanika, dok bi to odbilo 18%.

7. ZAKLJUČAK

Na osnovu navedenog proizilazi zaključak da treba:

- Sprovesti politiku unaprjeđenja statusa REA populacije u Opštini Kotor
- **Prioritetno regulisati status stanovanja mještana naselja Lovanja**
- Regulisati status stanovanja mještana naselja Trojica u kojem su Romi smješteni u kolektivnom smještaju
- Unaprijediti status stanovanja mještana u naselju Trojica
- Razvijati programe podrške romskoj djeci u obrazovnom sistemu kako bi se smanjila stopa napuštanja škole.
- Sprovoditi kampanje informisanja o važnosti posjedovanja ključnih dokumenata radi ostvarivanja građanskih prava i pristupa društvenim uslugama
- Nastaviti s mjerama koje podstiču inkluziju Roma/kinja na tržištu rada, s fokusom na podršci ženskom dijelu zajednice
- Pružiti dodatnu obuku i programe za unaprjeđenje vještina koje povećavaju zapošljivost Roma/kinja i u procesu donošenja odluka
- Nastaviti s efikasnim mjerama socijalne zaštite, posebno za podršku djeci s posebnim potrebama
- Održavati i poboljšavati programe koji promovišu dobro zdravlje među romskom populacijom
- Sprovoditi kampanje informisanja o dostupnim zdravstvenim uslugama i kako do njih doći
- Nastaviti i unaprjeđivati programe medijske promocije romske kulture
- Implementirati mjere koje promovišu rodnu ravnopravnost među Romima/kinjama, posebno u oblasti obrazovanja i zapošljavanja
- Sprovoditi edukativne kampanje o važnosti rodne ravnopravnosti unutar romske zajednice

8. IZVORI

DeFacto Consultancy i Ministarstvo pravde, ljudskih i manjinskih prava, "Socio-ekonomski položaj Roma i Egipćana u Crnoj Gori", 2020,

https://mmp.gov.me/organizacija/OUZ_RAE/234675/NOVO-ISTRAZIVANJE-O-SOCIJALNOJ-INTEGRACIJI-ROMA-I-EGIPCANA.html

Direktiva Evropske komisije o rasnoj jednakosti, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32000L0043>

Ekonomsko-investicioni plan za Zapadni Balkan, UN Ciljevi održivog razvoja, <https://www.un.org/sustainabledevelopment/sustainable-development-goals/>

EU akcioni plan za borbu protiv antirasizma 2020-2025, https://ec.europa.eu/info/files/union-equality-eu-action-plan-against-racism-2020-2025_e

EU Roma strateški okvir za period 2021-2030, https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_20_18138

Obrasci i stepen diskriminacije u Crnoj Gori u 2020, Centar za demokratiju i ljudska prava – CEDEM. Istraživanje je sprovedeno anketnom metodom na uzorku od 1035 ispitanika i rezultati su jasno ukazali da Romi i Egipćani predstavljaju etničku grupu koja se suočava sa najvišim stepenom diskriminacije u različitim društvenim oblastima.

Okvirna odluka Savjeta 2008/913/JHA, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A32008F0913>

Opšti zakon o onrazovanju i vaspitanju, "Sl. list CG", br. 047/17 od 19.07.2017. 36 Zakon o zdravstvenoj zaštiti, "Sl. list CG", br. 044/18 od 06.07.2018

Porodični zakon, "Sl. list CG", br. 53/2016

Preporuka Savjeta EU u pogledu jednakosti, inkluzije i uključenosti Roma, <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-6070-2021-INIT/en/pdf>

Savjet Evrope, Procjene romske populacije.

Strategija socijalne inkluzije Roma i Egipćana 2021-2025, Vlada Crne Gore

Uprava za statistiku- MONSTAT, Popis stanovništva, domaćinstava i stanova u 2011. godini,

Ustav Crne Gore, "Sl. list CG", br. 1/2007 i 38/2013 - Amandmani I-XVI

Zakon o crnogorskom državljanstvu, "Sl. list CG", br. 020/14 od 25.04.2014, 054/16 od 15.08.2016 32 Zakon o strancima, "Sl. list CG", br. 012/18 od 23.02.2018, 003/19 od 15.01.2019

Zakon o manjinskim pravima i slobodama, "Sl. list CG", br. 020/11 od 15.04.2011, 020/15 od 24.04.2015

Zakon o matičnim registrima, "Sl. list CG", , br. 047/08 od 07.08.2008, 041/10 od 23.07.2010, 040/11 od 08.08.2011, 055/16 od 17.08.2016

Zakon o radu, "Sl. list CG", br. 004/18 od 26.01.2018

Zakon o socijalnoj i dječjoj zaštiti, "Sl. list CG", br. 050/17 od 31.07.2017

Zakon o socijalnom stanovanju, "Sl. list CG", br. 35/13 od 23.07.2013.

Zakon o zabrani diskriminacije, "Sl. list CG", br. 46/2010, 40/2011, 18/2014 i 42/2017

Zakon o zaštiti podataka o ličnosti, "Službeni list Crne Gore", br. 079/08 od 23.12.2008, 070/09 od 21.10.2009, 044/12 od 09.08.2012.